

Cofinancé par
l'Union européenne
Medegefinancierd door
de Europese Unie

RÉGION DE BRUXELLES-CAPITALE
BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

EFRO-programma 2021-2027 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: leidraad voor de sectoren en benaderingen die in het kader van specifieke doelstelling 1.3. (begeleiding en investeringen/huisvesting) worden ondersteund

In overeenstemming met het programma is deze leidraad bedoeld om de selectie van projecten voor SD 1.3. voor elk van de geïdentificeerde sectoren en benaderingen te oriënteren rond de concrete behoeften in termen van acties. De analyse is gebaseerd op de situatie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, rekening houdend met markttekortkomingen en investeringsbehoeften, met als doel om de aandacht te vestigen op nuttige of noodzakelijke investeringen.

Deze elementen zullen worden gebruikt om de selectie van de kandidaat-operatoren in de richting van deze prioriteiten te sturen (in het kader van de projectoproepen) en om de kandidatuurdossiers in het kader van de projectselectie te evalueren.

Deze leidraad is gebaseerd op diverse (voornamelijk gewestelijke) strategische en analytische documenten zoals de *Shifting Economy*-strategie (Gewestelijke Strategie voor Economische Transitie (2022-2030)) of andere meer specifieke bronnen, en op een aanvullende analyse die met name door het BDO-bureau is uitgevoerd en op bijdragen van de administratie van de beheerautoriteit (EFRO-directie Brussel Internationaal).

De leidraad beoogt voornamelijk de in het kader van SD 1.3. *gesubsidieerde* projecten, maar verwijst in voorkomend geval naar details over steun voor sectoren die onder andere SD's vallen of steun via financiële instrumenten.

Inhoudsopgave

1.	Sectorfiche nr. 1: Horeca, stadslandbouw en korte toeleveringsketens	4
1.1.	Strategische documenten die de sector omkaderen	4
1.2.	De voedingsfilière (en hotelsector): van stadslandbouw tot korte ketens en de horeca	4
1.3.	Gevallen van marktfalen in de sector	5
1.4.	Investeringsbehoeften in de sector	7
2.	Sectorfiche nr. 2: Media, cultuur, vrijetijds- en zakelijk toerisme	12
2.1.	Strategische documenten die de sectoren omkaderen	12
2.2.	De sectoren media, cultuur, vrijetijds- en zakelijk toerisme	12
2.3.	Gevallen van marktfalen in de sectoren	13
2.4.	Investeringsbehoeften binnen de sectoren	15
2.5.	Vrijetijds- en zakelijk toerisme	18
3.	Sectorfiche nr. 3: Het ecosysteem van de gezondheidszorg	21
3.1.	Strategische documenten die de sector omkaderen	21
3.2.	De gezondheidssector	21
3.3.	Gevallen van marktfalen in de sector	22
3.4.	Investeringsbehoeften in de sector	24
4.	Sectorfiche nr. 4: Handel, ambachten en stadsindustrie	27
4.1.	Strategische documenten die de sector omkaderen	27
4.2.	De sector handel, ambachten en stadsindustrie	27
	De waardeketens van de sector	27
4.3.	Gevallen van marktfalen in de sector	28
4.4.	Investeringsbehoeften in de sector	31
5.	Sectorfiche nr. 5: Circulaire economie	34
5.1.	Strategische documenten die de sector omkaderen	34
5.2.	De sector van de circulaire economie	34
5.3.	Gevallen van marktfalen in de sector	35
5.4.	Investeringsbehoeften in de sector	37
6.	Sectorfiche nr. 6: Steun aan bedrijven op het vlak van duurzame stadslogistiek en mobiliteit ...	41
6.1.	Strategische documenten die de sector omkaderen	41
6.2.	Duurzame stadslogistiek en mobiliteit	41
6.3.	Gevallen van marktfalen in de sector/benadering	42
6.4.	Investeringsbehoeften voor deze aanpak	43
7.	Sectorfiche nr. 7: Sociale economie (SE)	48

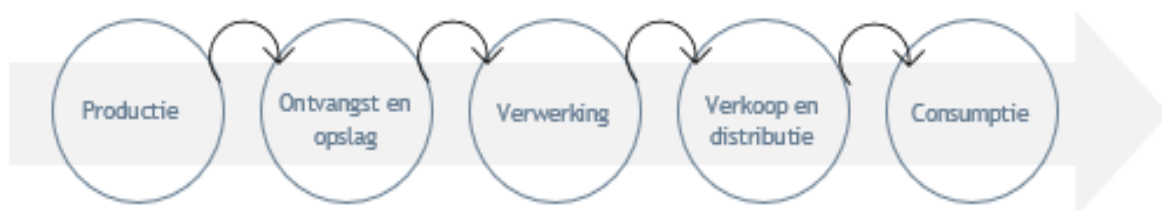
7.1.	Documenten die de sector omkaderen.....	48
7.2.	De sector van de sociale economie	49
7.3.	Gevallen van marktfalen in de sector.....	50
7.4.	Investeringsbehoeften in de sector.....	51
8.	Sectorfiche nr. 8: Digitaal ecosysteem, digitalisering en technologie-economie	55
8.1.	Strategische documenten die de sector omkaderen	55
8.2.	De digitale sector in Brussel	55
8.3.	Gevallen van marktfalen in de sector.....	56
8.4.	Investeringsbehoeften in de sector.....	57

1. Sectorfiche nr. 1: Horeca, stadslandbouw en korte toeleveringsketens

1.1. Strategische documenten die de sector omkaderen

- [Shifting Economy-strategie](#)
- [Good Food-strategie \(2022-2030\)](#)/Referentiedocumenten gepubliceerd op het Good Food-webportaal: [De Good Food portaalsite | Good Food Brussel](#)
- [Evaluatie van de Good Food-strategie voor de horecasector](#)
- [Barometer van de gedragingen inzake duurzame voeding in het kader van de Good Food-strategie](#)
- [Actieplan 2020. Stadslandbouw: wetswijzigingen. Voor een aanpassing van het juridische en stedenbouwkundige kader ten gunste van duurzame stadslandbouw in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.](#)
- [Stand van zaken van de Brusselse kantines inzake duurzame voeding](#)

1.2. De voedingsfilière (en hotelsector): van stadslandbouw tot korte ketens en de horeca

Waardeketen van de sector

De horecasector staat voor tal van uitdagingen, waaronder de transitie naar duurzame praktijken. Deze vaststelling, die uit de evaluatie van de Good Food-strategie naar voren komt, is het resultaat van de samenkomst van drie stromingen:

- Consumenten die op zoek zijn naar een gezonder en duurzamer aanbod;
- Professionals die zich steeds meer bewust zijn van de impact van hun activiteiten op het milieu en op de samenleving;
- De Europese Unie, de staten en de gewesten, die doelstellingen inzake duurzame ontwikkeling nastreven en goedkeuren (strategie Farm to Fork en strategie Biodiversiteit 2030).

Merk op dat de actoren in de horecasector niet alleen met uitdagingen op het vlak van milieuduurzaamheid, maar ook met de uitdaging van de (economische) bestending van hun activiteiten worden geconfronteerd. Om die uitdagingen met succes aan te gaan, moeten nieuwe ondernemers in de sector ervoor zorgen dat ze de toegevoegde waarde van hun etablissementen evalueren en daarbij de nodige aandacht besteden aan de kwaliteit (versterkt door de originaliteit) van hun aanbod.

Aangezien het van belang is om te kunnen rekenen op gekwalificeerd personeel om deze kwaliteit te waarborgen, moet de kwestie van de bekwaamheid van de teams en het behoud van hun motivatie (dankzij het concept 'welwillendheid in de keuken', de betrokkenheid van het personeel bij de

activiteiten of het menselijk beheer van de middelen) integraal deel uitmaken van de te begunstigen ondernemersprojecten.

Er valt trouwens op te merken dat de erkenning en de faam van een kwaliteitsvolle en duurzame Brusselse horecasector bijdraagt aan de aantrekkelijkheid van het gewest als toeristische bestemming (en zo ook de daaraan verbonden toeristische en culturele sector stimuleert). Met andere woorden, de horeca is ontegensprekelijk een citymarketingtroef.

We wijzen ten slotte op de uitdagingen die in de *Shifting Economy*-strategie¹ worden genoemd:

- Het behoud en de verdere ontwikkeling van de band tussen het toerismebeleid en de opwaardering van de horeca, en dan met name de horeca-instellingen die culturele en creatieve voorstellingen organiseren (café-concerten, discotheken, festivals).
- Digitale transformatie van de bedrijven in de horecasector.
- Wat het opnieuw aanleggen van korte ketens betreft: dit wordt enkel mogelijk door sterke banden te smeden met de producenten uit het Waals Gewest en het Vlaams Gewest, in een respectvolle relatie van wederkerigheid en gelijkwaardigheid. De logistieke kwestie is ook cruciaal bij de ontwikkeling van deze ketens.
- Voor Good Food-verwerkers die hun activiteit opstarten is het, in aanvulling op projectbegeleiding, onontbeerlijk dat ze toegang krijgen tot infrastructuur om hun proces uit te testen op aanzienlijke volumes en om hun eerste producten te commercialiseren.

1.3. Gevallen van marktfalen in de sector

In het licht van de hierboven weergegeven waardeketen kunnen op verschillende niveaus voorbeelden van marktfalen worden vastgesteld:

Zoals in de Good Food-strategie wordt benadrukt, worden die op verschillende niveaus van de waardeketen aangetroffen:

Op het vlak van productie: de ontwikkeling van duurzame voedselproductiemethoden moet voortdurend worden aangemoedigd. De toegang tot productieruimtes en het behoud van de

¹ <https://shiftingeconomy.brussels/wp-content/uploads/2023/02/ShiftingEconomy-Brochure-NL-page.pdf> (p. 118 en volgende)

bestaande landbouwgronden behoren tot de voornaamste uitdagingen van de productieschakel. De omschakeling van de landbouw naar agro-ecologische praktijken (waaronder bio) vormt een prioritaire uitdaging voor de gezondheid en het behoud van de bodems en de biodiversiteit.

Op het vlak van verwerking: Voor ondernemers die hun activiteit opstarten is het onontbeerlijk dat ze toegang krijgen tot infrastructuren om hun proces uit te testen op aanzienlijke volumes en om hun eerste producten te commercialiseren. Momenteel bestaat er maar één starterscentrum meer, waarvan de economische leefbaarheid op losse schroeven staat. Daarenboven stellen we vast dat het geweest voor meerdere verwerkingsactiviteiten de opstartfase heeft ondersteund (via subsidies, begeleiding, ...) en dat die bedrijven vervolgens Brussel verlaten door gebrek aan plaats of aan aangepaste infrastructuur of door stedenbouwkundige beperkingen.

Op het vlak van distributie (handelszaken en horeca): De bevoorrading met kwaliteitsvolle en gezonde producten vormt een grote uitdaging voor Brusselse restaurants en handelszaken. De uitdaging voor de overheid bestaat erin het (Belgische) aanbod aan en de (Brusselse) vraag naar dit type product te stimuleren en te structureren. Van de in kaart gebrachte uitdagingen onthouden we de noodzaak om duurzame logistieke infrastructuur te ontwikkelen, een opleiding over duurzame praktijken voor de professionals uit de sector, infrastructuurinvesteringen (met inbegrip van gebouwen waar groeiende ondernemingen een schaalverhoging kunnen uittesten, het poolen van werkinstrumenten, enz.).

Op het vlak van consumptie: De kwaliteit van wat Brusselaars eten, beïnvloedt hun gezondheid en het milieu, en elke verbetering in hun gebruiksgewoonten kan een impact hebben op deze elementen. Naast thuis is de school ook een strategische en prioritaire plek om invloed uit te oefenen op de toegankelijkheid van duurzame kwaliteitsvoeding.

Op het vlak van voedselafval: Volgens de Good Food-strategie moet voedselverspilling bij de bron beschouwd worden als een prioritaire uitdaging. Voor professionals werpt voedselverspilling de vraag op hoe de productie- en verkoopprocessen aangepast kunnen worden. De uitdaging om organisch afval te benutten springt ook voor het gewest in het oog.

Deze tekortkomingen weerspiegelen de uitdagingen waarvoor de sector in Brussel staat: naar een duurzaam voedselsysteem evolueren om de milieu-impact van de voedselketen te verminderen en zorgen voor dynamische, duurzame en hoogwaardige economische sectoren. Hoewel het Brussels Gewest al enkele jaren actie onderneemt om het voedselsysteem duurzamer te maken, waarschuwt de Good Food-strategie dat “onze samenleving door haar voedselproductie- en consumptiepatronen de hulpbronnen uitput en vervuilt”². Ondanks een zeer ruim aanbod heeft de gezondheidscrisis de kwetsbaarheid van een aantal economische actoren in de horeca versterkt of aan het licht gebracht. Daarom is het “dringend noodzakelijk om de voorwaarden te scheppen voor de veerkracht van de horecasector, om de ecologische, de economische en de menselijke uitdagingen van duurzame

² Good Food-strategie, p. 10.

voeding aan te gaan, kwaliteitsbanen te scheppen en de levenskwaliteit in het Brussels Gewest te verbeteren”³.

1.4. Investeringsbehoeften in de sector

Om tot een duurzaam voedselsysteem te komen, maar ook om de kwaliteit van het voedsel- en het horeca-aanbod te bevorderen en de band met toerisme en cultuur te stimuleren, worden verschillende pistes genoemd, waaronder:

Op het vlak van de productie: de sector van de stadslandbouw in Brussel wordt geconfronteerd met een grote uitdaging: de beperkte landbouwruimte. Zoals in de Good Food-strategie wordt gesteld, zijn “de toegang tot geschikte en veilige productieplaatsen en de stabilisering van die plaatsen de eerste obstakels voor de ontwikkeling van activiteiten op het vlak van de stadslandbouw”. Doordat grond moeilijk toegankelijk is, moeten de volgende maatregelen worden getroffen:

- Bevordering van de toegang tot productieplaatsen voor professionele landbouw in Brussel;
- Behoud en uitbreiding van de productieplaatsen;
- Ontwikkeling van productiezones in samenwerking met beheerders van sociale woningen/lokale actoren.

Zoals bepaald in de GBV moet de agro-ecologische landbouw in Brussel nog meer worden bevorderd. Om de agro-ecologische productie in Brussel te intensiveren en verder te ondersteunen, worden in de beschouwingen over de Good Food 2.0-strategie verschillende pistes voorgesteld die moeten worden onderzocht, zoals:

- De bescherming van landbouwgronden en bevordering en waarborging van de toegang tot de professionele agro-ecologische productieplaatsen in het BHG;
- De bestending van de begeleidende diensten voor de stadslandbouw;
- De organisatie op lange termijn van financiële steun voor producenten die al voldoen aan of willen omschakelen naar agro-ecologische praktijken;
- Het opzetten van partnerschappen met andere gewesten en tussen alle betrokken actoren om de agro-ecologische grootstedelijke productie te intensiveren.

Door de gezondheids crisis en de lockdowns is de eigen productie in Brussel de afgelopen jaren toegenomen. Om deze dynamiek in stand te houden, blijft de ondersteuning van de eigen productie van de burgers, valoriseerbaar voor de voordelen die dit biedt zowel qua voeding als qua opvoeding of qua leefmilieu, behouden. De verhoging en de ondersteuning van de productie door burgers omvat met name de volgende acties:

- Bevordering van de toegang tot productieplaatsen. Naast de eigen productie ‘thuis’ kan de steun voor de ontwikkeling van moestuinen in de wijken worden versterkt;
- Bevordering van de toegang tot de nodige technische en financiële middelen;

³ *Evaluatie van de Good Food-strategie, p. 37*

Wat de productie betreft, zouden bepaalde initiatieven kunnen worden ondersteund door SD 1.3. van het EFRO-programma (actietype 2): investerings- of huisvestingsprojecten voor kmo's zouden goed beantwoorden aan de doelstellingen van toegang tot en vergroting van de productieruimten (waarbij erop wordt toegezien dat deze investeringen de daadwerkelijke oprichting van bedrijven mogelijk maken, de werkgelegenheid in bestaande bedrijven ontwikkelen of de ecologische transitie ervan bevorderen).

Merk op dat het programma ook de ontwikkeling zal steunen van financiële producten die gericht zijn op de zko's (maar ook op ondernemingen van de sociale en de coöperatieve economie) waarmee aan de eigen investeringsbehoeften van deze ondernemingen kan worden voldaan (en dan meer bepaald degene die actief zijn in de horeca, de stadslandbouw of de korte toeleveringsketens). Deze producten zullen echter worden aangeboden door een door het Gewest aangewezen tussenpersoon (en zullen dus niet in het kader van een EFRO-project worden ontwikkeld).

De instandhouding van en de toegang tot de productiegebieden kunnen op hun beurt worden bevorderd door initiatieven voor de begeleiding van bedrijven in de sector (actietype 1 van SD 1.3.), met het oog op ecologische transitie, het scheppen van werkgelegenheid of kmo's.

Op het vlak van de verwerking: om het aanbod van duurzame en lokale verwerkte producten te ontwikkelen, kunnen verschillende acties worden aangemoedigd:

- De ondersteuning van projecten voor verwerkte levensmiddelen op basis van niet-verkochte producten;
- De ontwikkeling van nieuwe projecten voor de verwerking van Brusselse producten;
- Een starterscentrum ontwikkelen voor de voedselverwerkende sector in Brussel;
- De ondersteuning van de werkgelegenheid in de sociale economie met betrekking tot verwerkingsdiensten;
- De ondersteuning van de toegankelijkheid van infrastructuur voor de verwerkers⁴, met name locaties om bedrijven in staat te stellen op te schalen;
- De ondersteuning en de bevordering van nieuwe verwerkende bedrijven op de markt en de transitie van de bestaande marktspelers;
- De behoefte aan arbeidskrachten ondersteunen en via opleidingen werknemers omscholen en werkzoekenden inschakelen
- Een centrum of netwerk van gemengde logistieke centra (ofwel centra waar ook andere activiteiten uit de voedselketen in ondergebracht worden, zoals de verpakking, verwerking, productie, ...), met een positieve milieu-, sociale en economische impact.

De investeringsprojecten of de opvang van kmo's (actietype 2 van SD 1.3. van het EFRO-programma) zouden goed beantwoorden aan de doelstelling om gebouwen te financieren die de installatie van stadslandbouw bevorderen (door ervoor te zorgen dat deze installatie de effectieve oprichting van bedrijven of de ontwikkeling van de werkgelegenheid in bestaande bedrijven mogelijk maakt of de ecologische transitie ervan bevordert).

⁴*Shifting Economy-strategie*, p. 122.

We wijzen er in dit verband nog eens op dat het programma ook de ontwikkeling zal steunen van financiële producten die gericht zijn op de zko's (maar ook op ondernemingen van de sociale en de coöperatieve economie) waarmee aan de eigen investeringsbehoeften (en dan meer bepaald in het kader van de verwerkingsactiviteiten) van deze ondernemingen kan worden voldaan (en dan meer bepaald degene die actief zijn in de horeca, de stadslandbouw of de korte toeleveringsketens). Deze producten zullen echter worden aangeboden door een door het Gewest aangewezen tussenpersoon (en zullen dus niet in het kader van een EFRO-project worden ontwikkeld).

De ondersteuning van projecten die de ecologische transitie bevorderen, zou dan weer kunnen worden aangemoedigd door initiatieven om bedrijven in de sector te begeleiden (actiotype 1 van SD 1.3.).

Op het vlak van de distributie: de *Shifting Economy*-strategie benadrukt de noodzaak om kleine structuren te ondersteunen door middel van logistieke steun, zodat zij kunnen concurreren met de grote bedrijven die beschikken over eigen opslagplaatsen en inkoopcentrales. Die logistieke steun kan de vorm aannemen van “de oprichting van enkele (2 of 3) grote logistieke hubs (tussen 2.000 en 5.000 m²) aan de randen van het BHG en kleinere hubs binnen de grenzen van het gewest⁵”.

Er is ook sprake van om de ontwikkeling van alternatieve, voor alle Brusselaars toegankelijke modellen voor voedseldistributie te stimuleren⁶, de omschakeling van de horeca te ondersteunen via begeleiding voor de sector, opleidingen (zowel met betrekking tot de omschakeling van zogenaamde “basiscompetenties” voor horecaberoepen, maar ook met betrekking tot het maken van opleidingen over de “nieuwe beroepen” uit de duurzame horeca), de ontwikkeling van tools en het onderling delen ervan, alsook de ontwikkeling van het aanbod kwaliteitsvoeding in handelszaken, bij voorrang in gebieden waar weinig zulke handelszaken zijn.

We wijzen er in dit verband op dat de ontwikkeling van deze thema's met name gebaseerd zou kunnen zijn op projecten die in het kader van het EFRO-programma zijn ontwikkeld, onder de rubriek steun (SD 1.3.) :

- Investerings in of huisvesting van kmo's in de landbouw/horeca: er zou steun kunnen worden verleend voor het ter beschikking stellen van ruimten (en dan met name opslag hubs) die beantwoorden aan de ambitie om bedrijven op te richten, de werkgelegenheid van bestaande bedrijven te ontwikkelen of de ecologische transitie te bevorderen;
- Steun voor kmo's die een bedrijf willen oprichten, de werkgelegenheid willen ontwikkelen of de ecologische transitie willen bevorderen (bijvoorbeeld via alternatieve modellen voor voedseldistributie).

We wijzen er in dit verband nog eens op dat het programma ook de ontwikkeling zal steunen van financiële producten die gericht zijn op de zko's (maar ook op ondernemingen van de sociale en de coöperatieve economie) waarmee aan de eigen investeringsbehoeften (en dan meer bepaald in het kader van de distributieactiviteiten) van deze ondernemingen kan worden voldaan. Deze producten

⁵ *Shifting Economy-strategie*, p. 121.

⁶ *Shifting Economy-strategie*, p. 124.

zullen echter worden aangeboden door een door het Gewest aangewezen tussenpersoon (en zullen dus niet in het kader van een EFRO-project worden ontwikkeld).

Op het vlak van de consumptie: de strijd tegen voedselverspilling draagt ook bij aan de transitie naar duurzaam voedsel. Dit geldt in Brussel voor verschillende sectoren in het bijzonder: winkels, restaurants, gemeenten en huishoudens. Hiertoe kunnen verschillende activiteiten worden uitgevoerd en worden innovatieve oplossingen voorgesteld. Good Food.brussels onderscheidt twee belangrijke activiteiten om dit probleem aan te pakken:

- De verspilling aan de bron beperken;
- Onverkochte/overtollige voedingsproducten opwaarderen. Hiertoe worden in Brussel projecten om onverkocht voedsel te verwerken voor consumptie door het grote publiek gesteund, evenwel met naleving van het bevoorradingsevenwicht van de voedselhulpfilère.

Rekening houdend met het belang van deze acties voor de volksgezondheid en het leefmilieu, zijn acties gunstig als ze invloed hebben op de rechtstreekse consumptie van de Brusselaars, en hen zullen aanzetten tot voedingskeuzes die goed zijn voor het milieu en hun gezondheid. Daartoe moet kwaliteitsvoeding zowel geografisch, financieel als cultureel toegankelijk gemaakt worden ...

De ondersteuning van projecten die de obstakels voor de consumptie van duurzaam voedsel wegnemen, door te werken aan geografische/financiële/culturele toegankelijkheid (bijvoorbeeld een investering in een duurzame voedselhal, een investering in wijkinfrastructuur die deel uitmaakt van de sociale economie, enz.).

De versnelling van de transitie van kantines en restaurants naar een duurzamer aanbod. Zoals dit wordt gespecificeerd in de Good Food-strategie, wordt in Brussel 40% van de maaltijden genuttigd in kantines, cafés of restaurants. De begeleiding van deze structuren om duurzame praktijken in de collectieve catering te ondersteunen en te veralgemenen, moet worden voortgezet.

Naast het ecologische belang heeft het vraagstuk van de duurzaamheid ook betrekking op het behoud van kwaliteitsbedrijven in de tijd. Dit impliceert met name het gebruik van gekwalificeerd personeel, dat in de bedrijven van de sector duurzaam kan worden ingezet.

Het model van deugdzame bedrijven, die voldoende belang hechten aan de bekwaamheid van hun teams, het behoud van hun motivatie (dankzij het concept van 'welwillendheid in de keuken', de betrokkenheid van het personeel bij de activiteiten, of zelfs het HR-beheer) verdient dus steun, en deze benaderingen moeten worden aangemoedigd (door de aantrekkelijkheid van deze bedrijven te vergroten en de aanwerving van kwaliteitsvol personeel te bevorderen).

De toegevoegde waarde van de bedrijven (en dan met name de originaliteit van hun aanbod en de kwaliteit van hun producten) draagt eveneens bij aan de duurzaamheid van de activiteiten van de betrokken ondernemingen.

Het behoud en de verdere ontwikkeling van de banden tussen het toerismebeleid en de opwaardering van de horeca, en dan met name de horeca-instellingen die culturele en creatieve voorstellingen organiseren (café-concerten, discotheken, festivals), maken ook deel uit van de te ondersteunen benaderingen.

De begeleiding van horecaondernemers moet dus gebaseerd zijn op deze verschillende benaderingen, die ook de aantrekkingskracht van het gewest (met name op het vlak van toerisme) kunnen versterken.

Wat de vermindering van de verspilling en de ondersteuning van de consumptie van duurzame voedingsmiddelen betreft, zouden bepaalde initiatieven kunnen worden uitgevoerd in het kader van SD 1.3 (actietype 1) van het EFRO-programma via de begeleiding van kmo's in de richting van een ecologische transitie.

Er kan ook steun worden verleend voor de ontwikkeling van banen of nieuwe bedrijven in de horecasector, waarbij er vooral op moet worden gelet dat deze steun op de beschreven prioriteiten is gericht.

We wijzen er in dit verband nog eens op dat het programma ook de ontwikkeling zal steunen van financiële producten die gericht zijn op de zko's (maar ook op ondernemingen van de sociale en de coöperatieve economie) waarmee aan de eigen investeringsbehoeften (en dan meer bepaald in het kader van de consumptie) van deze ondernemingen kan worden voldaan. Deze producten zullen echter worden aangeboden door een door het Gewest aangewezen tussenpersoon (en zullen dus niet in het kader van een EFRO-project worden ontwikkeld).

Merk op dat de digitale transformatie weliswaar kan worden geïntegreerd in bedrijfsmodelontwikkelingen, maar dat het creëren van nieuwe digitale producten niet kan worden gefinancierd in het kader van SD 1.3. (maar wel zou kunnen worden gefinancierd via een openbare marktpeler in het kader van SD 1.2.).

2. Sectorfiche nr. 2: Media, cultuur, vrijetijds- en zakelijk toerisme

2.1. Strategische documenten die de sectoren omkaderen

- [Lokale cultuurplannen](#) (Lokaal cultuurbeleid 2020-2025 van de stad Brussel...)
- [Strategie Go4Brussels 2030. Brussel op weg zetten naar een omschakeling op economisch, sociaal en milieuvlak](#)
- [Visit.brussels. Herstelplan: toerismesector in Brussel](#)
- [Strategie Shifiting economy 2022-2030](#)
- [“Un futur pour la culture” \(Teelt van de toekomst\), verslag van de denkgroep, juli 2020](#)

2.2. De sectoren media, cultuur, vrijetijds- en zakelijk toerisme

Er zal hierbij een onderscheid worden gemaakt tussen de sectoren cultuur en media enerzijds en de sectoren vrijetijds- en zakelijk toerisme anderzijds, aangezien beide polen verschillende waardeketens gebruiken. Hierdoor zullen we ook gemakkelijker een inzicht kunnen verwerven in de tekortkomingen en in de investeringsbehoeften van elke keten.

Cultuur en media

De cultuur- en de mediasector kregen zware klappen tijdens de gezondheids crisis. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft op dit vlak innoverend beleid moeten voeren en probeert momenteel deze sectoren in Brussel opnieuw op gang te trekken en te ondersteunen.

Vrijetijds- en zakelijk toerisme

Ook ten gevolge van de gezondheids crisis en de stopzetting van de toeristische activiteiten stelde visit.brussels opnieuw een ondersteuningsplan op om de sector te helpen bij het herstel. Dit plan, dat het resultaat is van uitgebreid overleg met de hele sector, is ook rond drie assen opgebouwd:

- Crisisbeheer en verlichting van de gevolgen;
- Herstelmaatregelen en versnelling van het herstel;

- Voorbereiding van de toekomst⁷. Hierbij is het de bedoeling om duurzaam, inclusief en digitaal toerisme in Brussel te ontwikkelen.

2.3. Gevallen van marktfalen in de sectoren

De gezondheidscrisis in verband met het coronavirus leidde tot een volledige stopzetting van het toerisme, de evenementen en de culturele activiteiten in België en Europa na de noodmaatregelen om de pandemie in te dammen.

Deze sectoren, die een belangrijke bijdrage leveren aan de sociale en de economische ontwikkeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, en dan met name in de horeca, en aan de internationale positionering, werden zwaar getroffen⁸.

In het licht van de hierboven weergegeven waardeketens kunnen op verschillende niveaus voorbeelden van marktfalen worden vastgesteld:

Op het vlak van cultuur en media

Op het vlak van de creatie: uit de eerste golf van de pandemische crisis in 2020 moeten verschillende lessen worden getrokken. Een daarvan is de rampzalige impact van deze crisis op de culturele wereld, met volgens de ERMG een daling van de omzet in de sector met 87% tussen maart en oktober 2020⁹.

⁷ Strategie Go4Brussels 2030.

⁸ Persbericht van 5 juni 2020 van minister-president Rudi Vervoort, 'Het Brussels Gewest heeft zijn herstelplan voor het toerisme', dat kan worden nagelezen op <https://rudivervoort.brussels/news/het-brussels-gewest-heeft-zijn-herstelplan-voor-het-toerisme/?lang=nl>

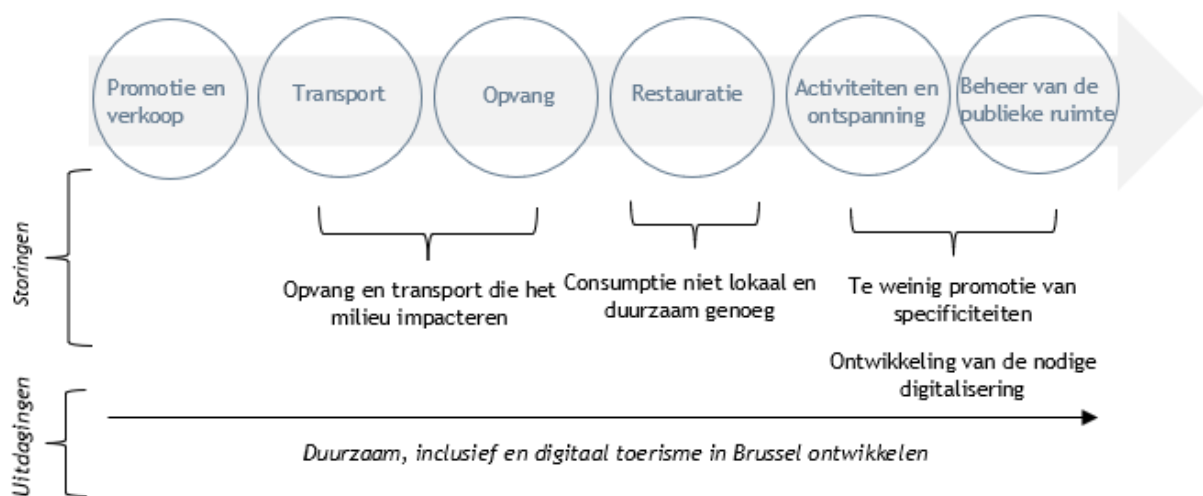
⁹ Nieuwsbericht van vicevoorzitter Bénédicte Linard van 17 december 2020, '34 miljoen om de nood te lenigen en de basis te leggen voor het herstel van de culturele sector in het licht van Covid-19', dat kan worden geraadpleegd op <https://linard.cfwb.be/home/presse--actualites/publications/publication-presse--actualites-84.html>

Een herstel op lange termijn van de sector is dus meer dan noodzakelijk om de gevolgen van de crisis in te dijken.

Hetzelfde geldt voor de ontwikkeling en de ondersteuning van het digitale culturele beleid, waarbij de crisis heeft duidelijk gemaakt dat de digitale wereld moet worden ontwikkeld en dat de culturele sector over structuren moet beschikken die in die zin zijn aangepast aan de wereld van vandaag.

Deze tekortkomingen weerspiegelen de uitdaging waarvoor de sector in Brussel staat: de cultuur in Brussel herstellen en ondersteunen.

Op het vlak van vrijetijds- en zakelijk toerisme

Op het vlak van vervoer en overnachtingen: de ontwikkeling van “regeneratief en sociaal toerisme” moet worden aangemoedigd. In het kader van de ecologische transitie wil het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het vervoer immers sneller koolstofvrij maken en een toerisme met langere verblijven aanbieden. Deze richtlijnen bieden een kans voor het toerisme om zich te heroriënteren en opnieuw te worden wat het in het begin was, namelijk een ontmoeting van inwoners en culturen met de bedoeling om even een ander leven te leiden.

Een duurzamer gewest is ook een belangrijke kwestie, en daarom moet de nodige aandacht worden besteed aan plaatsen die hun impact op het milieu beperken, bijvoorbeeld door duurzame, koolstofneutrale hotels, of een lokale consumptie waarin korte toeleveringsketens en milieuvriendelijke producten voorrang hebben.

Op het vlak van activiteiten en entertainment en het beheer van de openbare ruimte: ook al is deze sector al gedeeltelijk gedigitaliseerd, toch tonen de huidige veranderingen en de ongekende context van de crisis aan dat technologie en digitalisering essentiële instrumenten worden om de toeristische sector opnieuw uit te vinden. Overigens zijn de verwachtingen van de bezoekers en de consumenten aan het veranderen: de transformatie van het toeristische aanbod mag niet voorbijgaan aan de

mogelijkheden die aan de bezoekers worden geboden, om nieuwe ervaringen voor te stellen die aan hun verwachtingen beantwoorden of onverwachte manieren om van de stad te genieten.

Hetzelfde geldt voor het zakelijk toerisme, waar de sector moet kunnen inspelen op de ontwikkeling van de vraag en met name meer hybride oplossingen moet voorstellen (zoals die welke onlangs door het vorige EFRO-programma in het kader van ReactEU zijn ondersteund).

Ten slotte bestaat al enkele jaren de wens om de internationale roeping van Brussel als hoofdstad van de Europese Unie op politiek en institutioneel niveau te versterken.

Deze aandachtspunten weerspiegelen de uitdagingen voor de sector in Brussel: de ontwikkeling van regeneratief en sociaal toerisme, waarbij ook rekening moet worden gehouden met de kansen die de digitalisering biedt. Daartoe streeft het gewest ook naar een sterk en geïntegreerd citymarketingbeleid dat een gemeenschappelijke strategie uitvoert die over de hele lijn wordt gedragen en dat de internationale uitstraling van Brussel in alle betrokken bevoegdheidsdomeinen bevordert¹⁰.

2.4. Investeringsbehoeften binnen de sectoren

Om te komen tot een herstel van de sector in de Fédération Wallonie Bruxelles, worden verschillende pistes genoemd, waaronder:

Cultuur en media

De cultuursector is van belang voor een grote verscheidenheid aan publieke actoren:

- Op lokaal niveau: om cultuur op lokaal niveau te stimuleren, ontwikkelt een groot aantal gemeenten een eigen cultuurbeleid, waarbij ze naargelang hun middelen en hun ambities het lokale cultuuraanbod stimuleren. Uiteraard beschikken niet alle gemeenten over hetzelfde investeringspotentieel om dit aanbod te stimuleren, maar het is uiteraard in het belang van de financiering om naar dit lokale niveau te kijken, bijvoorbeeld via het lokale cultuurbeleid van de stad Brussel¹¹;
- Op gewestelijk niveau: de acties van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op cultureel gebied zijn gebaseerd op de doelstelling om te zorgen voor een cultureel aanbod op zijn grondgebied, maar ook op het belang dat de culturele economische sector vertegenwoordigt, het behoud en de creatie van banen die de sector genereert;
- Op het niveau van de Gemeenschappen: de acties van de Gemeenschappen staan in het teken van de ontwikkeling van en de toegang tot cultuur en, in het bijzonder, de bijdrage aan de bevordering van de menselijke ontwikkeling van personen en hun verankering in de culturele omgeving die ze vormen.

¹⁰ Opmerking voor de leden van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering. Citymarketingbeleid

¹¹ lokale cultuurplannen (Lokaal cultuurbeleid 2020-2025 van de stad Brussel...)

Gezien de ambities van deze actoren¹² verdienen de volgende ontwikkelingstrajecten een bijzondere aandacht:

Op het vlak van de creatie: Er is momenteel steun nodig op alle vlakken van het creatieve proces, met (zoals bijvoorbeeld de hoge raad voor cultuur aanbeveelt) bijzondere aandacht voor sectoren die minder steun krijgen op dat vlak, zoals beeldende kunst, hedendaagse muziek, hedendaagse dans, straatkunst en circus enz.

Het is in dit verband ook belangrijk om via innoverende steunmechanismen privé-investeringen te stimuleren in het creatieve proces.

Steun voor onderzoek en experimenten op cultureel vlak zou kunstenaars ook in staat stellen om tijd te vinden om te creëren. In dit kader worden verschillende mogelijkheden bekeken:

- ondersteuning van de lopende projecten, die door de gezondheidscrisis tijdelijk werden stopgezet;
- initiëren van projectoproepen die de verbeelding vrij baan geven met de bedoeling om experimenten en verkenning aan te moedigen.

We wijzen er in dit verband op dat de ontwikkeling van deze thema's met name gebaseerd zou kunnen zijn op projecten die in het kader van het EFRO-programma zijn ontwikkeld, onder de rubriek steun (SD 1.3.) :

- Investerings- of huisvesting van kmo's in de culturele en creatieve sector (met inbegrip van bedrijven die actief zijn in de mediasector): er zou steun kunnen worden verleend voor het ter beschikking stellen van ruimten of creatief materiaal die beantwoorden aan de ambitie om bedrijven op te richten, de werkgelegenheid van bestaande bedrijven te ontwikkelen of de ecologische transitie te bevorderen;
- De begeleiding van culturele ondernemers, creatieve geesten (onder andere in de mediasector), die een bedrijf willen oprichten, werkgelegenheid willen ontwikkelen of hun ecologische transitie willen bevorderen.

Op het vlak van de ontwikkeling en de ondersteuning van het digitale cultuurbeleid: Vandaag wordt de culturele en de creatieve industrie in Brussel hoofdzakelijk vertegenwoordigd door de audiovisuele sector, de media en de marketingcommunicatie- en reclamebedrijven. Meer algemeen zijn de studies over de omvang, het belang, de impact en het economische ontwikkelingspotentieel van de culturele en de creatieve sector in Brussel unaniem: deze behoren tot de ontwikkelings- en herstelsectoren en worden dan ook als zodanig beschouwd in de *Shifting Economy*-strategie¹³.

Deze wens is ook verankerd vanuit communautair oogpunt, aangezien de COVID-crisis een sterke impact heeft gehad op de sector. In deze context stelde de Fédération Wallonie-Bruxelles bijvoorbeeld concrete manieren voor om cultuur via innoverend beleid een nieuwe bestemming te geven.

¹² En dan meer bepaald in het verslag van de Fédération Wallonie Bruxelles (2020), 'Un futur pour la culture'.

¹³ *Shifting Economy-strategie 2022-2030*.

De *Shifting Economy*-strategie wil in dat kader de komende jaren de volgende uitdagingen aangaan:

- “De culturele en creatieve industrie omschrijven, zichtbaarder maken, de ontwikkeling financieren en ondersteunende instrumenten opzetten die zijn aangepast aan de realiteit op het terrein van deze sectoren;
- Duurzame en milieuverantwoorde praktijken opnemen in de kern van deze financierings- en ondersteuningsinstrumenten;
- Brusselse talenten tonen en diversiteit door inclusieve dynamiek waarderen.”¹⁴

De strategie die door Go4brussels 2030 werd ingevoerd, mikt¹⁵ dan weer op:

- De versterking van de steun voor screen.brussels, door middel van een beheerscontract, met de bedoeling om een structurerend effect voor de creatieve industrie en de audiovisuele sector te garanderen;
- De versterking van de synergieën tussen de vier operatoren van screen.brussels door de oprichting van een gemeenschappelijke strategische stuurgroep;
- De ontwikkeling van de Mediapark mediapool (Reyers-site). Dit project is er immers op gericht om de ontwikkeling van de audiovisuele, de media- en de creatieve sector in Brussel te bevorderen en zo de internationale positie van Brussel te versterken in een context van ongekende veranderingen en groei in de betrokken sectoren. Naast de 4.000 banen die de bouw genereert, zullen er 3.200 potentiële banen ontstaan door de economische activiteit in deze toekomstige wijk.

Het toekomstige mediahuis Frame, het paradepaardje van deze toekomstige wijk, zal dit gewestelijke streven concreet vorm helpen geven, door in één enkel gebouw een heel creatief ecosysteem samen te brengen dat de regionale televisie (BX1), de IHECS Academy, screen.brussels), innovatie en coworkingspace enz. groepeerd. Er zal een territoriale marketingstrategie worden uitgewerkt om deze toekomstige mediastad te promoten, in samenwerking met de actoren van deze sectoren die reeds talrijk aanwezig zijn in de wijk rond de toekomstige nieuwe hoofdkantoren van de RTBF en de VRT.

Ten slotte wijzen we erop dat het EFRO-programma 2014-2020 in het kader van ReactEU reeds steun verleent aan een project voor e-ticketing (gericht op klanten van toeristische en culturele actoren) dat door visit.brussels is ontwikkeld op het regionale digitale platform voor de ‘hybridisering’ van de Brusselse conferentiezalen.

Op basis van die uitdagingen en strategieën kunnen de volgende investeringsprioriteiten worden onderzocht:

- Naast een betere financiering van de audiovisuele sectoren of bedrijven die zich in de digitale sector willen ontwikkelen, financiering van een duurzamere digitale sector;
- Ontwikkeling/ondersteuning van platforms voor (al dan niet bestaande) culturele en creatieve sectoren, een instrument voor verzameling, zichtbaarheid, overleg en informatie;
- Financiering van de gebouwen die de vestiging van de mediasector bevorderen;
- Financiering en ontwikkeling/versterking van de samenwerking in de sector

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Strategie Go4Brussels 2030.*

Wat de financiering van bedrijven betreft, zal het programma de ontwikkeling ondersteunen van financiële producten die gericht zijn op zeer kleine ondernemingen, maar ook op ondernemingen uit de sociale en de coöperatieve economie. Deze producten zullen echter worden aangeboden door een door het Gewest aangewezen tussenpersoon (en zullen dus niet in het kader van een EFRO-project worden ontwikkeld).

De investeringsprojecten of de huisvesting van kmo's (actietype 2 van SD 1.3. van het EFRO-programma) zouden goed beantwoorden aan de doelstelling om gebouwen te financieren die de installatie van de mediasector bevorderen (door ervoor te zorgen dat deze installatie de effectieve oprichting van bedrijven of de ontwikkeling van de werkgelegenheid in bestaande bedrijven mogelijk maakt of de ecologische transitie ervan bevordert).

De ontwikkeling en de versterking van de samenwerking in de sector zouden kunnen worden aangemoedigd door initiatieven ter ondersteuning van ondernemingen in de sector (actietype 1 van de SD 1.3.), maar met tastbare resultaten (oprichting van kmo's, werkgelegenheid in de kmo's of de ecologische transitie van kmo's).

2.5. Vrijtijds- en zakelijk toerisme

In een streven om de gevolgen van de gezondheids crisis te verzachten en het herstel van de sector te bespoedigen, worden in de Strategie Go4Brussels voor de werven tegen 2030 drie prioriteiten aangegeven:

Op het vlak van vervoer en huisvesting: algemeen gesteld leidde de gezondheids crisis in de Belgische toeristische sector ertoe dat grondig werd nagedacht over de toekomst van het toeristische aanbod. Velen denken er steeds meer over om milieuvriendelijk toerisme aan te bieden, toerisme dat een positieve impact heeft door bepaalde criteria te respecteren zoals het verminderen van het water- en energieverbruik, het gebruik van hernieuwbare energie en regenwater, het voorkomen en het sorteren van afval, duurzame voeding en mobiliteit, ecologisch onderhoud en het behoud van de biodiversiteit¹⁶. In dit verband wordt overwogen om:

- Toeristische projecten te ondersteunen die de stad en haar inwoners respecteren ;
- Marktpelers aan te moedigen die de beginselen van duurzame ontwikkeling in hun strategische beheer of in hun aanbod integreren.

¹⁶ Artikel van de RTBF, *Orienter l'offre touristique belge vers le durable, te raadplegen op <https://www.rtb.be/article/orienter-loffre-touristique-belge-vers-le-durable-10739314>.*

Wat de ondersteuning van 'toeristische projecten' betreft, zouden dergelijke projecten alleen door het programma kunnen worden ondersteund voor de investeringscomponent die echt gericht is op ondernemingsgerichte actoren uit de toeristische sector: SD 1.3. zou investerings- of begeleidingsacties van ondernemers (met als doel de oprichting van kmo's, werkgelegenheid in kmo's of de ecologische transitie van kmo's) van de toeristische economische sector kunnen steunen, maar dan niet ten behoeve van andere elementen die verband houden met een toeristische infrastructuur: werkzaamheden met betrekking tot toeristische infrastructuur of de ontwikkeling van een pedagogisch programma dat verband houdt met een toeristische plek kunnen bijvoorbeeld geen ondersteuning krijgen in het kader van deze SD (die de ontwikkeling van bedrijven beoogt).

De stimulering van de marktspelers in de toeristische sector in de richting van de beginselen van duurzame ontwikkeling (van hun strategische beheer of van het aanbod dat zij voorstellen) zou kunnen worden ondersteund (in het kader van de ecologische transitie van de betrokken ondernemingen) via een project voor de begeleiding van ondernemingen in de sector (actietype 1. van SD 1.3.).

Op het vlak van activiteiten en entertainment en het beheer van de openbare ruimte: met het oog op de versterking van de digitalisering van de toeristische sector streeft de Strategie ernaar om:

- Toeristische actoren te begeleiden bij hun digitale transformatie;
- Steunfondsen op te richten voor investeringen in digitale technologieën (zoals geïnitieerd door visit.brussels).

De Strategie Go4Brussels 2030 geeft ook aan dat zij visit.brussels wil versterken als prioritaire speler voor de promotie en organisatie van evenementen ten behoeve van het gewest en de 19 gemeenten. Visit.brussels zou ook worden belast met het citymarketingbeleid dat in overeenstemming met de Strategie Go4Brussels enerzijds is gebaseerd op de promotie van het imago van Brussel als belangrijke bestemming voor nationale en internationale vrijetijdsactiviteiten en evenementen, en anderzijds als woonplaats voor de middenklasse en studenten¹⁷. Door van Visit.brussels het coördinerende agentschap voor het citymarketingbeleid te maken, zet Brussel haar inspanningen voort om een sterk merk op te bouwen en Brussel tot een echt aantrekkelijke hoofdstad te laten uitgroeien.

Een andere actie is een strategie voor de ondersteuning en het onthaal van beurzen en congressen die aangepast is aan het profiel van het gewest en als belangrijke bestemming voor de MICE-sector¹⁸.

Deze uitdagingen, strategische assen en voorstellen voor concrete acties zijn nog steeds relevant en kunnen prioriteiten voor EFRO-investeringen vormen.

Wat de kwestie van de digitale transformatie van marktspelers in de toeristische sector betreft, zouden bepaalde initiatieven kunnen worden ondersteund door SD 1.2. van het EFRO-programma: deze doelstelling betreft de digitale ontwikkeling door overheidsdiensten van diensten, producten en processen in verband met verschillende thema's, waaronder de media, het vrijetijds- en het zakentoeisme, evenementen en cultuur.

¹⁷ Strategie Go4Brussels 2030.

¹⁸ Ibidem.

Er zouden overigens ook nieuwe digitale diensten in verband met de ontwikkeling van beurzen en conventies kunnen worden geïnitieerd door overheidsdiensten die door het EFRO-programma kunnen worden ondersteund.

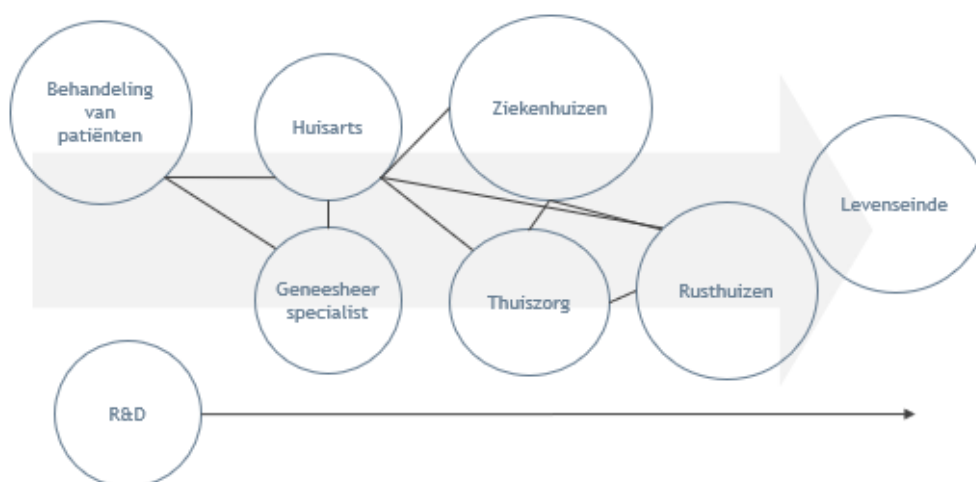
Wat de financiering van bedrijven betreft, zal het programma de ontwikkeling ondersteunen van financiële producten die gericht zijn op zeer kleine ondernemingen, maar ook op ondernemingen uit de sociale en de coöperatieve economie. Deze producten zullen echter worden aangeboden door een door het Gewest aangewezen tussenpersoon (en zullen dus niet in het kader van een EFRO-project worden ontwikkeld).

3. Sectorfiche nr. 3: Het ecosysteem van de gezondheidszorg

3.1. Strategische documenten die de sector omkaderen

- [Geïntegreerd sociaal en gezondheidsplan \(brusselstakecare.be\)](https://www.brusselstakecare.be/)
- [Strategie Shifting economy \(2022-2030\)](#).
- [Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad - Stand van de kennis over de banden tussen milieu en gezondheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest](#)
- Strategisch plan voor de bevordering van de gezondheid 2023/2026 van de Franstalige regering van Brussel <https://www.brusselstakecare.be/planpromotionsante/>
- [Gewestelijk Innovatieplan 2021-2027](#)
- Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Context: EFRO en de gezondheidssector.

3.2. De gezondheidssector

Waardeketen van de sector

Zoals duidelijk blijkt uit de Shifting Economy-strategie “is de gezondheidssector zeer pluriform en complex”¹⁹. De structuren en de actoren zijn divers en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft een bijzonder dicht ecosysteem op zijn grondgebied. De sector van de gezondheidszorg wordt geconfronteerd met tal van uitdagingen: de vergrijzing, de toename van het aantal chronische ziekten, de toenemende zorg voor een betere levenskwaliteit, de armoede bij een groot deel van de bevolking enz. Die uitdagingen hebben gevolgen voor de kosten en leiden tot een gebrek aan personeel.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is het beleid voor de gezondheidszorg gestructureerd rond het Brusselse geïntegreerde welzijns- en gezondheidsplan. Uit dit laatste komt een belangrijke vaststelling naar voren: er worden sterke ongelijkheden in gezondheid vastgesteld tussen de Brusselaars. Om

¹⁹ Shifting Economy-strategie 2022-2030, p. 134.

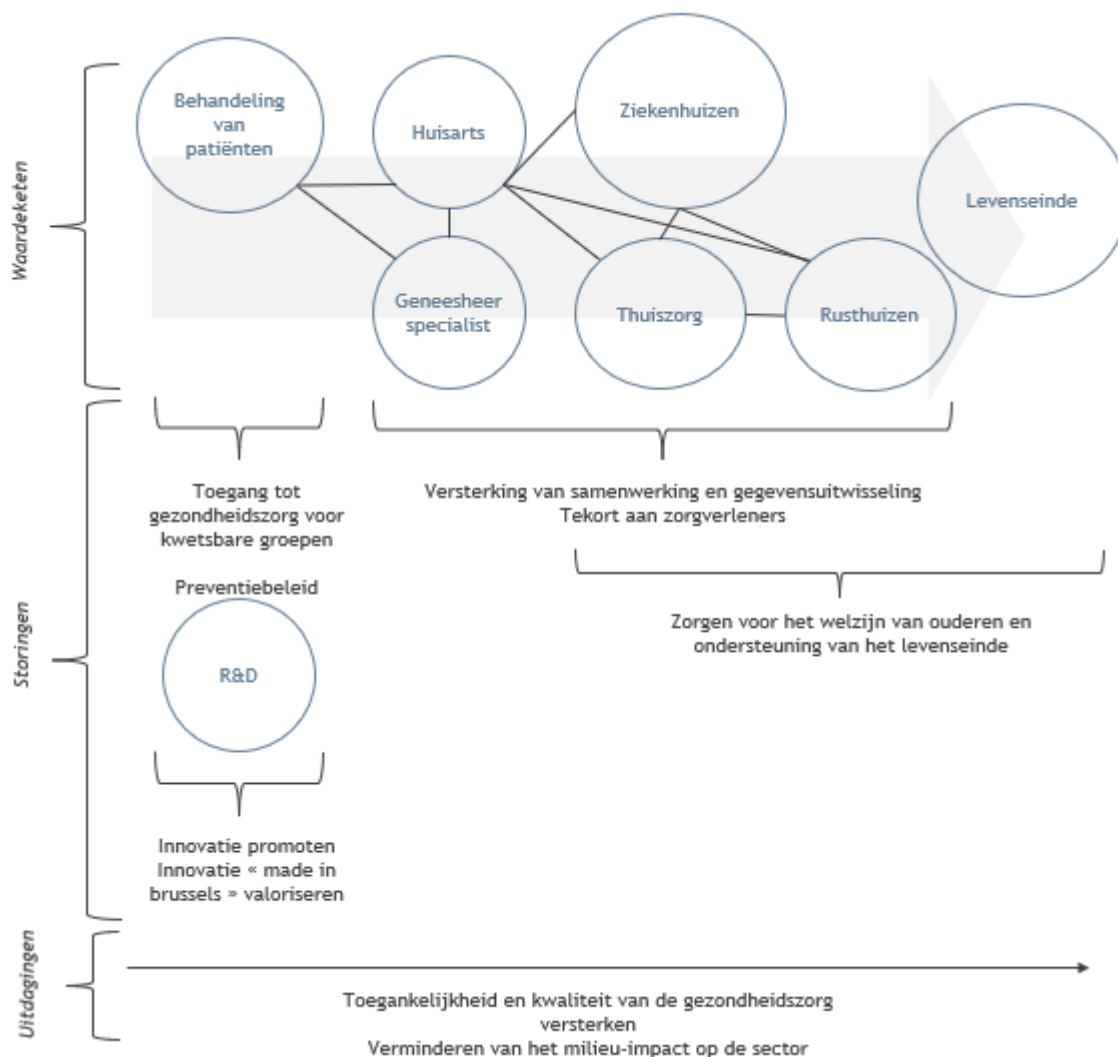
hierop in te spelen, steunt het Brusselse geïntegreerde welzijns- en gezondheidsplan op acht structurerende beginselen en vier krachtlijnen:

- De leefkwaliteit en gezondheid verbeteren en de sociale ongelijkheid terugdringen op het vlak van gezondheid;
- Toegang tot rechten en diensten garanderen;
- De structuur en coördinatie verbeteren van het aanbod aan hulp- en zorgdiensten.
- Samen een geïntegreerd sociaal en gezondheidsbeleid uitbouwen

Naast dit plan keurde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest onlangs ook de Shifting Economy-strategie goed, waarin de belangrijkste uitdagingen voor het gewest en de manier waarop de regering daarop wil inspelen, worden uiteengezet.

3.3. Gevallen van marktfalen in de sector

In het licht van de hierboven weergegeven waardeketen kunnen op verschillende niveaus voorbeelden van marktfalen worden vastgesteld:

Zoals wordt onderstreept in de strategische documenten die de sector omkaderen, situeren de tekortkomingen zich op verschillende niveaus van de waardeketen:

Op het vlak van de patiëntenzorg wordende tekortkomingen op twee niveaus geïllustreerd, toegankelijkheid en preventie.

Toegang tot gezondheidszorg is een belangrijke indicator van ongelijkheid. Ook nu nog zijn er “veel belemmeringen voor de toegang tot zorg: sociaaleconomische, culturele en digitale drempels, of ook een geringe kennis van de gezondheidszorg”²⁰. De toegankelijkheid van de gezondheidszorg is een veelzijdig vraagstuk dat betrekking heeft op kwesties als beschikbaarheid (aanwezigheid van voldoende personeel), financiële toegankelijkheid (mogelijkheid om de zorg te financieren), aanvaardbaarheid (de patiënt voelt zich op zijn gemak bij de aangeboden diensten) en ook geografische toegankelijkheid (de mogelijkheid van de patiënt om zich fysiek naar de plaats van zorg te begeven). Hoewel de financiering een hoofdzakelijk federale bevoegdheid blijft, beschikt het Gewest over bepaalde hefboomen, met name inzake de organisatie van de zorg en de niet-financiële belemmeringen voor de toegang tot de zorg²¹.

Preventie is ook een uitdaging. Wanneer we het over gezondheidszorg hebben, bedoelen we meestal het curatieve gedeelte. Preventieve zorg is echter net zo essentieel, omdat zij het mogelijk maakt om de gezondheid te beschermen, te behouden en te bevorderen. De Strategie voor Economische Transitie verwijst naar deze kwestie door het belang te onderstrepen van het stimuleren van oplossingen die beantwoorden aan het beginsel van preventie in de gezondheidszorg, in die zin dat zij het mogelijk maken het ontstaan/verspreiding/verergering/overmedicatie van ziekten te verminderen en indien mogelijk te voorkomen²².

Wat de actoren en de structuren in de gezondheidszorg betreft: zoals eerder al werd onderstreept, zijn de actoren binnen het Brusselse ecosysteem van de gezondheidszorg talrijk en gevarieerd. Om patiënten een volledige, geïntegreerde en op hun behoeften afgestemde zorg te kunnen bieden, moeten er voldoende, aangepaste en georganiseerde gezondheidsdiensten beschikbaar zijn²³. Het ontbreekt op dat vlak niet aan uitdagingen:

- De kwaliteit van een gezondheidssysteem hangt af van de kwaliteit van de eerstelijnszorg. In Brussel staan deze actoren centraal in alle uitdagingen van de hervorming van het systeem²⁴. Een betere organisatie van de eerste lijn en een versterking van het adequate zorgaanbod staan hier centraal.
- Het aanbod gezondheidswerkers is dan wel ruim in Brussel, maar het dreigt kwetsbaarder te worden²⁵. Dit geldt in het bijzonder voor bepaalde beroepen, zoals verpleegkundigen. Dit risico is nog versterkt door de COVID-crisis.
- Samenwerking tussen de verschillende actoren. Zoals het Brusselse geïntegreerde welzijns- en gezondheidsplan benadrukt, moet samenwerking meer worden aangemoedigd, gestructureerd en bestendig.

²⁰ *Shifting Economy-strategie 2022-2030, p. 134.*

²¹ *Shifting Economy-strategie 2022-2030, p. 137.*

²² *Shifting Economy-strategie 2022-2030, p. 137.*

²³ *Brussels Gezondheidsplan. Opgroeien en leven in goede gezondheid in Brussel, p. 47.*

²⁴ *Brussels Gezondheidsplan. Opgroeien en leven in goede gezondheid in Brussel, p. 47.*

²⁵ *Brussels Gezondheidsplan. Opgroeien en leven in goede gezondheid in Brussel, p. 47.*

Wat de ouderenzorg betreft: In het Brussels Gewest zal het aantal 65-plussers en daarmee gepaard gaand ook een grotere zorgbehoefte blijven toenemen. Voor sommigen kan deze zorg thuis worden verleend - er bestaat hiervoor een breed scala aan diensten - maar voor anderen is een verblijf in een instelling noodzakelijk. De grote uitdaging voor Brussel bestaat erin om het woningaanbod aan de behoeften van morgen aan te passen. Hoewel het aantal beschikbare bedden in Brussel voldoende lijkt, is het in werkelijkheid totaal niet aangepast aan de behoeften van de ouderen.

Op het vlak van onderzoek en innovatie: hoewel deze in Brussel sterk is ontwikkeld en ondersteund, blijft innovatie op het vlak van gezondheid cruciaal. Brussel heeft heel wat wetenschappelijke troeven in handen, die moeten worden uitgespeeld ten gunste van de gezondheid van de Brusselse bevolking²⁶. Dit wordt in het Gewestelijk Innovatieplan als een prioriteit beschouwd en het is van essentieel belang dat de synergieën tussen de verschillende initiatieven worden bevorderd.

In hetzelfde perspectief moeten 'made in Brussels'-innovaties worden aangemoedigd en gepromoot omdat ze bijdragen aan de zichtbaarheid van innovatieve bedrijven in Brussel.

Die tekortkomingen weerspiegelen de uitdaging waarvoor de sector in Brussel staat: evolueren naar een toegankelijke en kwaliteitsvolle gezondheidszorg met een kleinere impact op het milieu.

3.4. Investeringsbehoeften in de sector

Om tot een kwaliteitsvolle en toegankelijke gezondheidszorg te komen, worden verschillende pistes genoemd, waaronder:

Op het vlak van patiëntenzorg: om een zo universeel mogelijke zorg te waarborgen en ondanks het feit dat de financiering een hoofdzakelijk federale bevoegdheid blijft, worden in het Brusselse geïntegreerde welzijns- en gezondheidsplan verschillende maatregelen voorgesteld, waaronder de ontwikkeling en de ondersteuning van speciale voorzieningen voor kwetsbare groepen.

Wat preventie betreft, zal het erom gaan om de ontwikkeling van preventiegerichte projecten te vergemakkelijken om de toegang tot preventie en de levenskwaliteit van alle Brusselaars op lange termijn te verbeteren²⁷.

Met het oog op de ontwikkeling en de ondersteuning van voorzieningen in de gezondheidszorg zou het EFRO-programma deze acties kunnen ondersteunen via SD 1.3., door ervoor te zorgen dat deze voorziening de effectieve oprichting van bedrijven (actief in de gezondheidssector) of de ontwikkeling van de werkgelegenheid in bestaande bedrijven (actief in de gezondheidssector) mogelijk maakt. Voorbeelden hiervan zijn bedrijven die thuiszorg verlenen, telegeneeskundeoplossingen ontwikkelen of afspraken met specialisten vergemakkelijken. Het gaat om de ondersteuning van preventieprojecten die innovatieve oplossingen voorstellen in technologische termen (bv. klinische validatie en proof of concept), organisatorische termen (bv. ondersteuning van samenwerkingsprojecten of de ontwikkeling van digitale oplossingen) of methodologische termen (bv. toegang tot preventie door de ontwikkeling van nieuwe preventieprojecten en het testen daarvan).

²⁶ Brussels Gezondheidsplan. *Opgroeien en leven in goede gezondheid in Brussel*, p. 91.

²⁷ Gewestelijke Strategie voor Economische Transitie 2022-2030, p. 137.

Op het vlak van de actoren en structuren in de gezondheidszorg: om het Brusselse regionale gezondheids-ecosysteem te verbinden, kunnen verschillende acties worden overwogen. Om een dynamiek te creëren tussen alle actoren van het ecosysteem, om deze netwerkvorming te ondersteunen en aan te moedigen, onderstreept de Shifting Economy-strategie dat het essentieel is om “[over] innoverende praktijken [te] communiceren en het delen van deze praktijken met de actoren vergemakkelijken om hen te helpen hun ondernemersproject te ontwikkelen en hun businessmodel aan te passen”²⁸. Om dat te bereiken, stelt de Strategie voor om:

- Bedrijven in de sector samen te brengen, te ondersteunen en te stimuleren via de Lifetech Cluster;
- De uitwisseling tussen de werelden van gezondheid, onderzoek en bedrijfsleven verder te structureren via de ontwikkeling van nieuwe innovatieve projecten (met name een e-health platform).
- Projecten voor het delen van gezondheidsgegevens te ontwikkelen en aan te moedigen met het oog op integratie tussen de actoren²⁹.

Wat de kwestie van netwerkvorming, integratie en uitwisseling tussen bedrijven in de gezondheidssector betreft, kan het programma innovatieve projecten ondersteunen, alsook de stimulering van deze bedrijven via SD 1.3., actietype 2 (ervoor zorgen dat deze installatie de effectieve oprichting van bedrijven en de ontwikkeling van de werkgelegenheid in bestaande bedrijven mogelijk maakt, en zelfs hun ecologische transitie bevordert). Begeleidende projecten (actietype 1) moeten noodzakelijkerwijs dezelfde doelstellingen nastreven, maar kunnen bijvoorbeeld de werkgelegenheid ontwikkelen in het kader van de integratie van gemeenschappelijke innoverende praktijken in het kader van projecten.

Met het oog op de streefdoelen beschreven voor SD 1.3. (de effectieve oprichting van bedrijven, de ontwikkeling van de tewerkstelling bij de bestaande bedrijven, tot zelfs de ecologische omschakeling van bedrijven) zouden er projecten kunnen worden opgezet om de samenwerking tussen spelers te versterken en daarbij bedrijven uit de ambulante gezondheidszorg in staat te stellen multidisciplinaire teams te vormen (ofwel fysiek samengebracht op eenzelfde locatie, ofwel gemeenschappelijke hulpmiddelen delend bij de opvang van hun patiënten, individueel of collectief).

Wat de ouderenzorg betreft: zoals eerder al werd gezegd, bestaat de uitdaging voor Brussel erin om het woonaanbod aan de behoeften van morgen aan te passen. Vandaag biedt Brussel onvoldoende alternatieven voor huisvesting³⁰. Er kunnen verschillende acties worden overwogen om de kwaliteit van de ouderenzorg te bevorderen:

- Alternatieve huisvestingsprojecten bevorderen en aantrekkelijk maken;
- Projecten/oplossingen versterken die ouderen aanmoedigen om thuis te blijven wonen;
- Mechanismen opzetten om de huidige/toekomstige behoeften van ouderen te evalueren en het aanbod aan de behoeften aan te passen.
- Steunplatformen helpen opzetten voor helpers en begeleiders van personen die ouder zijn, dement zijn, een handicap of een neurodegeneratieve aandoening hebben, palliatieve en

²⁸ *Shifting Economy-strategie 2022-2030*, p. 135.

²⁹ *Shifting Economy-strategie 2022-2030*, p. 135.

³⁰ *Brussels Gezondheidsplan. Opgroeien en leven in goede gezondheid in Brussel*, p. 69.

voortgezette zorg krijgen. Deze steun moet bijdragen tot de specifieke doelstellingen van SD 1.3 van het EFRO-programma 2021-2027, namelijk het onderbrengen van kmo's en jobcreatie bij die kmo's.

Met het oog op de ontwikkeling en de ondersteuning van de gezondheidszorgsystemen zou het EFRO-programma via SD 1.3. ondernemingen kunnen ondersteunen die op dit vlak actief zijn, waarbij erop wordt gelet dat de begeleiding (actietype 1) de effectieve oprichting van ondernemingen mogelijk maakt, de werkgelegenheid bij bestaande bedrijven verder ontwikkelt of zelfs hun ecologische transitie bevordert.

Hoewel de financiering van huisvesting voor ouderen (creëren van bedden enz.) niet onder SD 1.3. van het programma valt, zouden de investeringen die nodig zijn voor ondersteuningsplatforms thuis, kunnen worden gesteund:

- Onder de rubriek steun voor bedrijfsinvesteringen (actietype 2 van SD 1.3.). Dergelijke investeringen zullen worden gedaan in het kader van projecten die ten goede komen aan een veelheid van economische actoren en daarom moet een logica van mutualisering worden aangemoedigd;
- Door middel van financiële producten die niet alleen op kmo's, maar ook op de sociale en solidaire economie zijn gericht. Deze producten zullen echter worden aangeboden door een door het Gewest aangewezen tussenpersoon (en zullen dus niet in het kader van een EFRO-project worden ontwikkeld).

Op het vlak van onderzoek en innovatie: Om onderzoek en innovatie in de gezondheidszorg aan te moedigen, stelt de Shifting Economy-strategie verschillende relevante actielijnen voor:

- Ondersteuning van de internationalisering van de ondernemingen³¹. Zoals wordt aangegeven in de Shifting Economy-strategie: "Aangezien de Belgische markt klein is, moeten Brusselse bedrijven snel in staat zijn om innovaties naar buurlanden of verder weg te exporteren";
- Financiering van innoverende gezondheidsprojecten, en dan meer bepaald door een onderzoeksdynamiek te initiëren rond de *testmethodologieën*. "Op het gebied van de gezondheid zijn tests een essentiële stap om de veiligheid van onze omgeving te waarborgen, de doeltreffendheid van onze behandeling te controleren of een diagnose te stellen"³². De projectoproep zal als doel hebben om steun te verlenen aan "collaboratieve, transdisciplinaire academische onderzoeksprojecten waarin vaardigheden uit de menswetenschappen en de volksgezondheid wetenschappen worden geïntegreerd"³³.
- Begeleiding van innoverende projectleiders³⁴. Die ondersteuning kan verschillende vormen aannemen: individueel, collectief of via toegang tot de MedTech Workshop. Hierbij wordt een meervoudig doel nagestreefd³⁵: bedrijven ondersteunen bij het opschalen, projecten helpen

³¹ *Shifting Economy-strategie 2022-2030, p. 136.*

³² *Shifting Economy-strategie 2022-2030, p. 139.*

³³ *Shifting Economy-strategie 2022-2030, p. 139.*

³⁴ *Shifting Economy-strategie 2022-2030, p. 140.*

³⁵ *Shifting Economy-strategie 2022-2030, p. 140.*

structureren, netwerken vergemakkelijken, de ontwikkeling en marketing van gezondheidstechnologische oplossingen versnellen en kansrijke projecten naar Brussel halen.

Naast deze verschillende prioriteiten, en met het oog op het ontwerpen van een gezondheidszorgsysteem met minder impact op het milieu, zal het ook relevant zijn om projecten te ondersteunen die gericht zijn op het meten en het beperken van de effecten van blootstelling aan milieufactoren op de gezondheid. Hoewel de verbanden tussen gezondheid en blootstelling aan milieufactoren complex blijven, zoals het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad opmerkt, zijn ze daarom niet minder interessant om te onderzoeken.

Vernieuwing (wat onder SD 1.1. valt) om de ecologische voetafdruk van de gezondheidszorg te verminderen moet ook ondersteund worden, en tal van onderzoeken kunnen ontstaan in dit ecosysteem, met name bij research en innovatie, met betrekking tot nieuwe zorgpraktijken, primaire en quartaire preventie (geen tussenkomst, *no harm*).

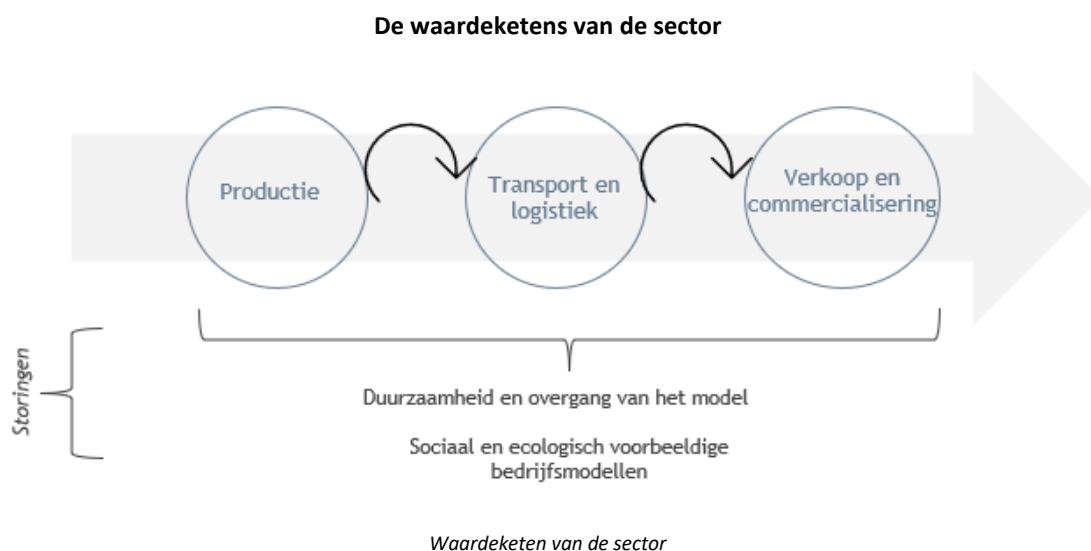
Wat de ondersteuning van de internationalisering van de ondernemingen betreft, zou in het kader van SD 1.3. steun kunnen worden verleend aan acties ter begeleiding van kmo's (actietype 1) met het oog op de oprichting van kmo's, de werkgelegenheid in kmo's of de ecologische transitie van kmo's. Het thema ondersteuning van innovatie valt daarentegen onder SD 1.1.

4. Sectorfiche nr. 4: Handel, ambachten en stadsindustrie

4.1. Strategische documenten die de sector omkaderen

- [Strategie Go4Brussels 2020-2030](#)
- [Het plan voor het Brusselse ondernemerschap](#) (Hub.brussels)
- [Young Entrepreneurs of Tomorrow](#)
- [Good Foodstrategie](#)
- [Shifting Economy-strategie](#)

4.2. De sector handel, ambachten en stadsindustrie

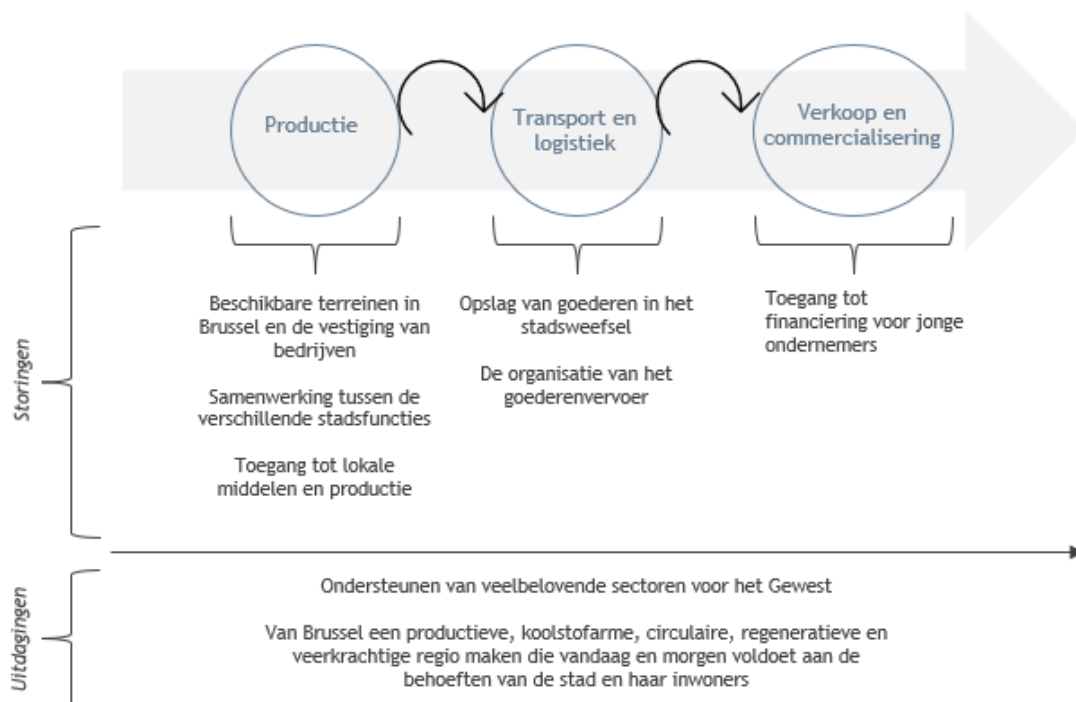
De Strategie Go4Brussels schuift in dit verband een prioritaire doelstelling naar voren: “De zko’s en kmo’s ondersteunen, met inbegrip van de industrie, de ambachten, de buurtwinkels en het sociaal en democratisch ondernemerschap”. Via deze doelstelling wil het Brussels Gewest:

- Alle ondernemingen ondersteunen en begeleiden in alle fasen van hun bestaan zodat ze kiezen voor innoverende en voorbeeldige economische modellen op sociaal en milieuvlak;
- Een gunstig klimaat creëren voor transitieondernemerschap;
- De toegang tot financiering vergemakkelijken;
- De diversiteit van ondernemers en ondernemingen ondersteunen.

In de strategie wordt benadrukt dat het belangrijk is om zich te richten op een verandering van het economisch model om over te schakelen op een veerkrachtiger, lokaler en menselijker model. De investeringen die in het kader van het EFRO worden gerealiseerd, moeten in overeenstemming zijn met deze prioriteit.

4.3. Gevallen van marktfalen in de sector

In het licht van de hierboven weergegeven waardeketen kunnen op verschillende niveaus voorbeelden van marktfalen worden vastgesteld:

Net zoals de meeste Europese steden kent Brussel sinds enkele jaren een duidelijke achteruitgang van de productieactiviteiten in de stad³⁶. Ondanks zijn prachtige industriële verleden is het Brussels Gewest nu een van de minst geïndustrialiseerde steden van Europa. Dit blijkt uit twee vaststellingen³⁷:

- Minder dan 3% van de banen is verbonden met de industrie in het gewest;
- De oppervlakte voor productieactiviteiten in de stad (in ruime zin) is tussen 2000 en 2018 met 16% gedaald.

Vandaag vereisen de klimatologische, de ecologische en de sociale uitdagingen een grondige herziening van de productieprocessen³⁸. Hiertoe zou de Brusselse regering het industrieel plan willen aanpassen, dat als doel heeft om de Brusselse economie nieuw leven in te blazen en de ontwikkeling van toekomstige productieactiviteiten in Brussel te ondersteunen. Dit om het beleid ter ondersteuning van productieactiviteiten af te stemmen op de ambities van het Gewest inzake economische transitie. Het hoofdstuk “Productie, logistiek, toegang tot afvalstromen en regulering” van *Shifting Economy* zet in dit stadium de eerste bakens uit.

Op termijn wil het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een “productief, koolstofvrij, circulair, regeneratief en veerkrachtig Gewest zijn geworden dat beantwoordt aan de noden van de stad en haar inwoners, nu en in de toekomst”³⁹, wat impliceert dat stedelijke industrieën worden bevorderd die in overeenstemming zijn met de ecologische en de sociale uitdagingen en het economische potentieel op het grondgebied.

Er zijn echter grenzen aan die ambities - en dan vooral op drie niveaus van de waardeketen:

Op het vlak van de productie: wat productieactiviteiten betreft, wordt in een stedelijke omgeving zoals het Brussels Hoofdstedelijk Gewest "het proces van deïndustrialisering nog versterkt door de permanente spanning tussen industriële en residentiële activiteiten, waarbij vragen omtrent de positie van de industrie in de stad opkomen"⁴⁰.

Productie- en industriële activiteiten blijven een zwakke functie in een afgebakend gebied als het BHG. De schaarste aan beschikbare ruimten zet aan tot nadenken over nieuwe vormen van gemengde functies, maar ook over de strategische ligging van de bedrijven die ze uitvoeren.

De behoeften betreffen enerzijds de ontwikkeling van productieateliers die aangepast zijn aan het economische weefsel en anderzijds het belang om grotere vastgoedoppervlaktes aan te moedigen zodat er ter plaatse kringlopen kunnen ontstaan (typisch zijn dit kringloopeconomiehubs). Die behoeften betreffen overigens hoofdzakelijk locaties bedoeld voor “mesoproductie” (of gemiddelde productie).

³⁶ *Shifting Economy-strategie 2022-2030*, p. 84.

³⁷ *Shifting Economy-strategie 2022-2030*, p. 84.

³⁸ *Shifting Economy-strategie 2022-2030*, p. 84.

³⁹ *Shifting Economy-strategie 2022-2030*, p. 84.

⁴⁰ *Industrieel plan*, p. 7.

Ook de samenwerking tussen de verschillende functies in de stad roept vragen op. “De functionele mix staat centraal in de debatten over de stad en vormt een echt territoriaal vraagstuk en een kwestie van levenskwaliteit, waarbij rekening wordt gehouden met de mogelijke overlast die de productieactiviteiten in de stad kunnen veroorzaken”⁴¹. Om deze samenwerking te doen slagen, moet de productie opnieuw worden uitgevonden, zodat de ondernemingen kiezen voor innoverende en voorbeeldige economische modellen vanuit sociaal en milieuoogpunt⁴².

Op het vlak van de productie ten slotte moet ook in Brussel de toegang tot primaire en secundaire duurzame hulpbronnen worden versterkt. Zoals de Shifting Economy-strategie opmerkt, vereist “Meer gebruik van duurzame hulpbronnen in productieactiviteiten [...] een afstemming van vraag en aanbod. Het gaat specifiek om het ondersteunen van het ecosysteem zodat het aanbod beschikbaar is”⁴³.

Op het vlak van transport en logistiek: wat productieactiviteiten betreft, kampt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, zoals vele andere Europese steden, met moeilijkheden in verband met congestie, gebrek aan opslagruimte en respect voor het milieu in een stedelijke omgeving. Brussel streeft ernaar om “een intelligent logistiek ecosysteem dat de ontwikkeling van lokale productie en toegang tot hulpbronnen mogelijk maakt” te implementeren⁴⁴. Dat doel moet worden bereikt door “door te zorgen voor duurzaam vervoer en opslag van goederen in het stedelijk weefsel zonder de verkeerscongestie in Brussel te vergroten”⁴⁵.

Op het vlak van de verkoop en de marketing: uit de enquête van hub.brussels over de impact van de crisis op de wens van jongeren om ondernemer te worden, blijkt dat 53,4% van de jonge ondernemers het gebrek aan startkapitaal als een van de belangrijkste obstakels beschouwt om ondernemer te worden. Een van de prioriteiten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaat erin om deze ondernemingszin te versterken en deze ondernemers zo goed mogelijk te ondersteunen bij hun inspanningen, en dan meer bepaald bij hun toegang tot financiering⁴⁶.

Daarnaast is het, net als voor andere sectoren, absoluut noodzakelijk om het ondernemerschap te ondersteunen en te sturen in de richting van een sociaal en ecologisch voorbeeldige economie.

⁴¹ *Industrieel plan, p. 8.*

⁴² *Strategie Go4Brussels, p.13.*

⁴³ *Shifting Economy-strategie (2022-2030), p. 86.*

⁴⁴ *Shifting Economy-strategie (2022-2030), p. 86.*

⁴⁵ *Shifting Economy-strategie (2022-2030), p. 86.*

⁴⁶ *Strategie Go4brussels 2020-2030.*

4.4. Investeringsbehoeften in de sector

Om van Brussel een “productief gewest” te maken, worden verschillende pistes genoemd, waaronder:

Op het vlak van de productie: de Shifting Economy-strategie stelt de uitvoering van een transversale aanpak voor die gericht is op kwesties zoals de keuze van terreinen om bedrijven te vestigen, de verplaatsing van productielijnen of de stimulering van innovatie⁴⁷.

Het is hierbij de bedoeling om de productieactiviteiten in Brussel te ondersteunen. Van deze voorstellen kunnen we de volgende naar voren halen:

- Ondersteuning van bedrijven en actoren in de sleutelsectoren die door het Gewest zijn aangewezen (onderzoek, ontwikkeling en innovatie (OOI) zijn de drijvende activiteiten voor economische welvaart). In de Strategie Go4Brussels en het Gewestelijk Innovatieplan werden meerdere sectoren als sleutelsectoren aangeduid. Met deze prioritering wil het Gewest strategische vooruitgang boeken in deze verschillende sectoren en tegelijk bijdragen aan de economische transitie⁴⁸. Deze steun houdt het volgende in: een ondersteuningsaanbod en aangepaste infrastructures, maar ook een herziening van het financiële steunkader voor deze bedrijven;
- Innovatie en stedelijke productie aanmoedigen door de O&O-sector te ondersteunen in samenhang met de productie. Deze innovatiestrategieën moeten "Brusselse ondernemingen in staat stellen om concurrerend te zijn, banen te creëren voor de Brusselaars, relevante activiteiten op de lokale markt te ontwikkelen, zich te onderscheiden, te excelleren en eventuele lokalisatiekosten te overwinnen"⁴⁹;
- De plaatselijke productiesectoren blijven ondersteunen;
- Productielocaties in stand houden en ontwikkelen die bedoeld zijn voor:
 - Zko's/kmo's en ambachtelijke werkplaatsen die in het stedelijk weefsel zijn geïntegreerd;
 - Middelgrote productie;
 - Bedrijven op terreinen waar ondernemingen fysiek kunnen worden samengebracht;
 - 'Sleutel op de deur' werkplaatsen.

Steun en investeringen of huisvesting van kmo's (actietypes 1 en 2 van SD 1.3. van het EFRO-programma) kunnen bijdragen aan productieve activiteiten. Dergelijke acties moeten de volgende mogelijkheden bieden:

De daadwerkelijke oprichting van ondernemingen, de ontwikkeling van de werkgelegenheid in bestaande ondernemingen en de bevordering van hun ecologische transitie.

De beschikbaarheid van aan deze productieve activiteiten aangepaste ruimten kan dus worden ondersteund om de groeifasen van de producerende bedrijven te bevorderen en sommige van de aanwezige voorzieningen kunnen ook de veerkracht van deze activiteiten vergroten. De ruimten en de uitrustingen kunnen worden gedeeld of geïndividualiseerd naar gelang van de specifieke kenmerken van de beoogde activiteiten.

⁴⁷ *Shifting Economy-strategie (2022-2030)*, p. 86.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Shifting Economy-strategie (2022-2030)*, p. 87.

Wat ondersteuning betreft, is steun voor de integratie van het weerstandsvermogen in bedrijfsplannen welkom, evenals een beoordeling van de voorwaarden voor succesvolle startende bedrijven of groei van de productieschaal (met een toename van de werkgelegenheid).

De Shifting Economy-strategie stelt ook maatregelen voor om de mix van functies in Brussel te ontwikkelen en de functies van de stad zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen. Deze zijn echter minder relevant in het kader van de specifieke doelstelling 1.3. van het EFRO.

Op het vlak van vervoer en logistiek: De GSET wijdt ook een strategische as aan logistiek, gericht op “logistieke infrastructuur, goederenmobiliteit, distributie, (tussentijdse) opslag, verpakking, enz.”⁵⁰. Het Industrieel Plan van zijn kant heeft als doel “een intelligente en niet-vervuilende verplaatsing en bevoorrading van de productieactiviteiten en hun producten in de stad te garanderen”⁵¹. In deze twee strategische documenten wordt een reeks maatregelen voorgesteld om intelligente logistiek te bevorderen:

- Optimaliseren en verbeteren van transport met weinig overlast. De GSET wil “leveringssystemen met de laagste overlast bevorderen door co-modaliteit, duurzame aandrijvingsvormen en modale shift in het algemeen aan te moedigen”⁵². Daartoe zou een financiële stimulans kunnen worden overwogen voor bedrijven die dit soort vervoer ontwikkelen, gebruiken en promoten om op termijn nieuwe vormen van mobiliteit te verankeren;
- Ondersteuning en aanmoediging van innovatieve alternatieven die worden toegepast om het goederenvervoer in Brussel te optimaliseren en duurzamer te maken;

De ondersteuning van kmo's (actietype 1 van SD 1.3. van het EFRO-programma) zou goed beantwoorden aan de doelstellingen van steun aan ondernemingen, die ook innovatie bevordert, door ervoor te zorgen dat deze installatie de daadwerkelijke oprichting van ondernemingen, de ontwikkeling van de werkgelegenheid in deze ondernemingen of in bestaande ondernemingen en de bevordering van hun ecologische overgang mogelijk maakt.

Op het vlak van verkoop en marketing: De GPV en de Strategie Go4Brussels benadrukken drie prioritaire gebieden om het ondernemerschap in Brussel te ondersteunen:

- Vrouwelijk ondernemerschap;
- Divers ondernemerschap;
- Ondernemerschap in verband met de transitie en/of maatschappelijke impact.

Op basis van die drie assen kunnen de volgende investeringsprioriteiten worden onderzocht:

- Ondersteuning en begeleiding van handelszaken die kiezen of willen kiezen voor innovatieve en voorbeeldige bedrijfsmodellen op sociaal en milieuvlak, of bij de omschakeling van hun bedrijfsmodellen en milieubeheer;
- Versterking van de financiële ondersteuning van jonge ondernemers;

⁵⁰ *Shifting Economy-strategie (2022-2030)*, p. 87.

⁵¹ *Industrieel plan*, p. 27.

⁵² *Shifting Economy-strategie (2022-2030)*, p. 90.

- Verbetering van de toegang tot informatie en financiering en verbetering van de zichtbaarheid van de ondersteunings- en de informatieorganisaties;

De ondersteuning van de investerings- en huisvestingsprojecten van kmo's (actietype 1 en 2 van SD 1.3. van het EFRO-programma) zou goed beantwoorden aan de doelstelling van steun aan ondernemingen, door ervoor te zorgen dat deze installatie de daadwerkelijke oprichting van ondernemingen, de ontwikkeling van de werkgelegenheid in deze ondernemingen of in bestaande ondernemingen en de bevordering van hun ecologische transitie mogelijk maakt.

5. Sectorfiche nr. 5: Circulaire economie

5.1. Strategische documenten die de sector omkaderen

- [Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie 2016-2020](#) (GPCE)
- [Gewestelijk hulpbronnen- en afvalbeheerplan](#)
- [Strategie Go4Brussels 2025](#)
- [Strategie Go4Brussels 2030](#)
- [Shifting Economy-strategie 2022-2030](#)
- [Gewestelijk Innovatieplan \(GIP\) 2021-2027](#)
- Innovation journey inzake kringlooeconomie, met de projectoproepen ‘circular innovation’ <https://innoviris.brussels/nl/program/circular-innovation> en ‘becircular’ be.circular.be.brussels (circulareconomy.brussels)

5.2. De sector van de circulaire economie

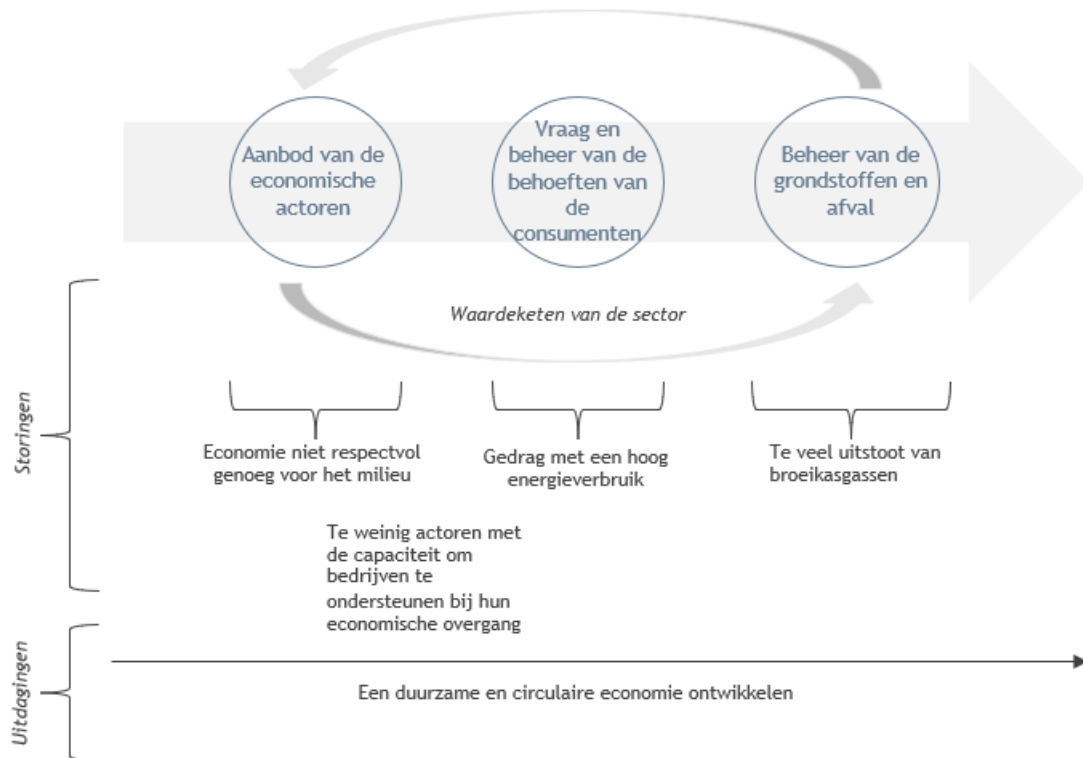
De circulaire economie is “een economisch uitwisselings- en productiesysteem dat, in alle stadia van de levenscyclus van de producten (goederen en diensten), ernaar streeft om de hulpbronnen efficiënter te gebruiken, om de impact op het milieu te verminderen en daarbij ook het individueel welzijn verder te ontwikkelen”⁵³.

De circulaire economie gaat dan ook een grote uitdaging aan: zij moet banen en innovatie creëren en tegelijk de huidige milieustrategieën respecteren, namelijk de vermindering van de koolstofuitstoot, de vermindering van de vervuiling en het gebruik van grondstoffen.

⁵³ Artikel “Circulaire economie”, beschikbaar op <https://www.circulareconomy.brussels/over/circulaire-economie/?lang=nl>

5.3. Gevallen van marktfalen in de sector

In het licht van de hierboven weergegeven waardeketen kunnen op verschillende niveaus voorbeelden van marktfalen worden vastgesteld:

Momenteel is de wereldeconomie nog altijd lineair, milieuvriendelijk en verbruikt zij de hulpbronnen van de planeet. Dit economische model, dat niet meer aan de behoeften van de burgers en de planeet is aangepast, leidt tot roekeloze consumptie, lagere loonkosten en een steeds grotere productie.

Deze vaststelling moet uiteraard worden geplaatst naast de uitdagingen waarmee het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt geconfronteerd: economische, sociale, demografische, gezondheids-, klimaat- en milieu-uitdagingen⁵⁴.

Zoals wordt onderstreept in de strategische documenten die de sector omkaderen, situeren de uitdagingen zich immers op verschillende niveaus van de waardeketen:

Op het vlak van het aanbod van de marktspelers: het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft de meest dynamische ondernemersactiviteit van het land. De economie van het gewest is echter getroffen door de maatregelen die zijn genomen om de verspreiding van Covid-19 tegen te gaan. Hele sectoren gingen op slot en sommige bedrijven hebben nog steeds sterk te lijden onder deze maatregelen of de gevolgen

⁵⁴ Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie 2016-2020.

ervan⁵⁵. Er zijn uiteraard steunmaatregelen ingevoerd, die hebben bijgedragen tot een relatief stabiele situatie op het vlak van tewerkstelling, maar steun voor bedrijven in moeilijkheden blijft noodzakelijk.

Na de crisis wil het gewest ook een transitiebeleid voeren, zodat tegen 2030 alleen nog sociaal en ecologisch voorbeeldige economische modellen van de gewestelijke overheid steun krijgen.

Momenteel zijn er echter nog te weinig actoren die bedrijven in de economische transitie kunnen ondersteunen⁵⁶. Om de doelstellingen van de transitie te verwezenlijken, is het echt nodig om dit aanbod uit te breiden, zodat het de gehele levenscyclus van ondernemingen bestrijkt. Gelijktijdig moet ervoor worden gezorgd dat de bestaande markspelers aan kracht winnen.

Uit de barometer 'circulaire economie' die hub.brussels in 2018-2019 heeft uitgevoerd (bijgewerkt door de Barometer voor Economische Transitie 2021⁵⁷, voorgesteld tijdens de Shifting Economy Week), bleek ook dat de door de overheid aangeboden diensten weinig bekend zijn bij de bedrijven. Er zullen inspanningen moeten worden geleverd op het vlak van rationalisering, complementariteit, communicatie en sensibilisering, met name door de economische argumenten van de transitie te ondersteunen (prijs van de grondstoffen, evolutie van de vraag, belang van de transitie voor jonge werknemers enz.) en de boodschap zal aan de doelgroepen van de ondernemingen moeten worden aangepast⁵⁸.

Op het vlak van het grondstoffen- en afvalbeheer: een van de doelstellingen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is een meer milieubewuste stad te worden en de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. In die optiek keurde het Parlement van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op 11 juni 2021, op voorstel van de regering, de klimaatordonnantie goed waarin de doelstellingen voor de vermindering van de directe uitstoot van broeikasgassen (BKG) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn vastgelegd. Het doel van deze ordonnantie bestaat erin om de uitstoot van broeikasgassen met ten minste 40% te verminderen ten opzichte van de uitstoot in 2005 en om tegen 2050 koolstofneutraal te worden.

Er zullen echter nog inspanningen moeten worden geleverd om de broeikasgasemissies te verminderen die onrechtstreeks afkomstig zijn van emissies die verband houden met de productie van verbruikte goederen en diensten en die voornamelijk te wijten zijn aan de industriële productie, de landbouwproductie en de elektriciteitsproductie⁵⁹.

Het gewestelijke hulpbronnen- en afvalbeheerplan - dat alle vaste afvalstoffen betreft die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest geproduceerd worden door huishoudens, handelszaken, de industrie en elke andere economische activiteit, los van zwerfafval op de openbare weg en afval afkomstig van de schoonmaak van de wegen - is overigens op 22 november 2018 in tweede lezing goedgekeurd door

⁵⁵ *Shifting Economy-strategie 2022-2030.*

⁵⁶ *Ibidem.*

⁵⁷ <https://barometer.shiftingeconomy.brussels/wp-content/uploads/2022/11/HUB-BAROMETRE-2022-NL.pdf>

⁵⁸ *Ibidem.*

⁵⁹ *Shifting Economy-strategie 2022-2030.*

de Brusselse Hoofdstedelijke Regering. Het stelt algemene doelstellingen voorop die het volgende beogen:

- Een verankering van het duurzamer maken en meer op hergebruik richten van consumptiegewoonten;
- Het behoud en de opwaardering van de materie maximaliseren, zo mogelijk plaatselijk;
- De economische aanbodsector overhalen om de circulaire praktijk mee te concretiseren.

Die uitdagingen weerspiegelen het belang van dit beleid voor de sector, die zal moeten de transitie maken naar een duurzame circulaire economie.

5.4. Investeringsbehoeften in de sector

Algemene opmerking: ‘ondernemingen’ of ‘kmo’s’ die in de vorm van een vzw zijn georganiseerd, kunnen ook eindbegunstigden zijn van door het EFRO ondersteunde projecten.

Om tot een meer duurzame economie te komen, worden verschillende pistes genoemd, waaronder:

Op het vlak van het aanbod van de marktspelers: De prioriteit van de Regering is momenteel het creëren van een gunstig klimaat voor ondernemerschap en vooral voor ondernemerschap met een positieve sociale en milieu-impact, in alle fasen van het bestaan van een onderneming (oprichting, stabilisatie, overdracht, overgang naar economische voorbeeldmodellen, ondernemingen in moeilijkheden) en ongeacht het model, teneinde de doelstellingen van de Shifting Economy-strategie 2022-2030 en die van de Strategie Go4Brussels 2030 te verwezenlijken

Meer specifiek worden in de Shifting Economy-strategie 2022-2030 verschillende acties genoemd die in dit verband moeten worden uitgevoerd, waaronder:

- In de bedrijven goede milieubeheerpraktijken bevorderen, met als doel om rekening te houden met de milieueffecten van de activiteiten van het bedrijf, deze te evalueren en te verminderen;
- De verandering van businessmodel van de ondernemingen in de richting van duurzame en circulaire modellen bevorderen;
- De ontwikkeling van nieuwe activiteiten met een positieve impact ondersteunen en het bewustzijn vergroten van het belang om van meet af aan rekening te houden met de sociale en milieueffecten van hun activiteiten;
- Het opstarten van nieuwe bedrijfsmodellen blijven ondersteunen, zoals gebeurt bij de ‘Be circular’ projectoproep, door innovatieve economische activiteiten op het vlak van nieuwe bedrijfsmodellen van de circulaire economie te subsidiëren;
- Brusselse ondernemers de kans bieden de haalbaarheid van hun project uit te testen vooraleer ze een nieuwe activiteit opstarten of een bestaande activiteit ombuigen, vernieuwend en gebaseerd op het hergebruik van stedelijke afvalstromen.
- De maatschappelijke en economische impact van voorbeeldbedrijven vergroten.

Zoals bepaald in de Strategie Go4Brussels 2030, moet de ondersteuning van de economie op gebieden die kwaliteitsvolle werkgelegenheid en duurzaamheid creëren, in Brussel verder worden bevorderd.

Er worden verschillende wegen voorgesteld die in dit verband moeten worden verkend, waaronder de bevordering van de specifieke sector van de duurzame en circulaire bouw.

Deze uitdagingen, strategische assen en voorstellen voor concrete acties zijn nog steeds relevant en kunnen prioriteiten voor EFRO-investeringen vormen.

Op basis daarvan kunnen ook de volgende investeringsprioriteiten worden onderzocht:

- Sectoren met een grote ecologische impact (zoals textiel, plastic, hout, niet-gemotoriseerde voertuigen, afval van elektrische en elektronische apparaten (AEEA), meubilair, grootschalige distributie, enz.) financieel aansporen om hun productiemethoden, die momenteel zeer vervuilend zijn, te veranderen;
- Kleine bedrijven die korte toeleveringsketens bevorderen, financieren/ontwikkelen;
- Aanzetten tot de ontwikkeling van economische activiteiten gebaseerd op het hergebruik van de beschikbare hulpbronnen
- Ondernemingen ondersteunen die duurzame grondstoffen gebruiken en ondernemingen die deze onvoldoende gebruiken, aanmoedigen.

Projecten voor de huisvesting van kmo's (actietype 2. van SD 1.3. van het EFRO-programma) zouden goed beantwoorden aan de doelstelling om bedrijven, nieuwe activiteiten, te ondersteunen die neigen naar een kwalitatieve en duurzame economie die banen schept (door ervoor te zorgen dat deze installatie de effectieve oprichting van bedrijven mogelijk maakt, de werkgelegenheid van bestaande bedrijven te ontwikkelen of hun ecologische transitie te bevorderen).

Het moet echter gaan om de oprichting van bedrijven in speciale ruimten en niet om de financiering van recyclinginfrastructuur en -apparatuur als zodanig. Dergelijke investeringen kunnen worden ondersteund in het kader van SD 2.6. van het programma.

Op het vlak van grondstoffen- en afvalbeheer: de steun voor de vervaardiging, de verwerking en de verkoop van lokale producten die weinig grondstoffen verbruiken (ecodesign), maakt deel uit van de transitie naar een model van circulaire economie.

Shifting Economy voorziet in een vernieuwingstraject (innovation journey) om de operatoren van de kringlooeconomie te ondersteunen, ongeacht de plaats die ze innemen in het vernieuwingstraject. Als ze zich in de eerste fasen bevinden, zal de projectoproep 'circular innovation' van Innoviris hen in staat stellen de haalbaarheid van hun idee te testen of de toegankelijkheid van de stedelijke afvalstroom die ze willen benutten. Als de activiteit al zo goed als marktklaar is, biedt de projectoproep 'becircular' steun bij de opstart van activiteiten in de kringlooeconomie.

De Shifting Economy-strategie 2022-2030 stelt in dit verband voor het toepassingsgebied van CiReDe (Circular Regulation Deal, een regeling om belemmeringen in de regelgeving voor de circulaire economie in kaart te brengen en weg te nemen) uit te breiden tot alle belemmeringen voor ondernemerschap. De CiReDe heeft zijn relevantie aangetoond door vooral te werken aan de thema's tijdelijk gebruik van leegstaande gebouwen, afvalregelgeving en nu bioafval of circulaire gebouwen.

In die context kunnen verschillende activiteiten worden uitgevoerd en kunnen innoverende oplossingen worden ondersteund:

- Ondersteuning van ondernemingen die hun emissies van broeikasgassen beperken en andere ondernemingen aanmoedigen om dat voorbeeld te volgen;
- Aanmoediging van ondernemingen om hun producten/verpakkingen zoveel mogelijk opnieuw te gebruiken en te recyclen;
- Bevordering en aanmoediging van economische activiteiten op basis van herstelling, hergebruik en recyclage⁶⁰.

Merk op dat de begeleiding van bedrijven ook uitdrukkelijk wordt ondersteund door de Shifting Economy-strategie, waarin drie gebieden voor steun aan de economische transitie worden genoemd:

- “De implementatie door ondernemingen van goede milieubeheerpraktijken: eco-management integreert het milieu in het dagelijks beheer van een onderneming. Het heeft tot doel rekening te houden met de milieu-impact van de activiteiten van de onderneming, deze impact te beoordelen en te verminderen. Dit kan van invloed zijn op de thema’s rationeel energiegebruik en digitale soberheid, een duurzaam en preventief afvalinkoopbeleid, actieve mobiliteit voor woon-werkverkeer en leveringen, verantwoord gebruik van digitale technologie, enz.
- De verandering van het zakelijk model van ondernemingen naar duurzame en circulaire modellen: de nieuwe zakelijke modellen zijn bijvoorbeeld de deeleconomie, modulair productontwerp, korte toeleveringsketens, het gedeeld gebruik van middelen met andere ondernemingen, de functionaliteitseconomie, democratisch bestuur, enz.
- De sociale impact van de onderneming door het creëren van kwaliteitsvolle jobs voor de Brusselaars, de opleiding van het personeel en de toepassing van beginselen van participatief ondernemingsbestuur zoals (1) een besluitvormingsproces dat niet uitsluitend gebaseerd is op het bezit van kapitaal; (2) een participatieve dynamiek waarbij de verschillende belanghebbenden van de onderneming (bedrijfsleiders, werknemers, investeerders, leveranciers, klanten) worden betrokken.”

Deze domeinen bepalen de prioritair steungebieden voor ondernemers in het algemeen, en voor ondernemers van de circulaire economie in het bijzonder.

De algemene doelstelling van de ecologische transitie is een van de door het EFRO gesteunde acties (SD 1.3.) en kan met name worden verwezenlijkt door middel van steunacties (actietype 1) voor bedrijven. Dergelijke projecten moeten het mogelijk maken nieuwe ondernemersactiviteiten in verband met de circulaire economie te creëren, of nieuwe banen voor bedrijven in deze sector. Uiteraard kan de steun er ook toe leiden dat bedrijven die buiten deze sector actief zijn, hun activiteiten omschakelen naar de circulaire economie.

⁶⁰ Artikel ‘Circulaire economie’, beschikbaar op <https://www.circulareconomy.brussels/over/circulaire-economie/?lang=nl>

De door de Shifting Economy-strategie vastgelegde domeinen voor begeleiding zijn in dit verband prioritair, maar opleidingsactiviteiten (die afhangen van andere, al dan niet Europese, programma's en financieringen) kunnen niet worden gesteund in het kader van SD 1.3. We wijzen er overigens ook op dat projecten die gericht zijn op echte milieu-innovatie in het kader van SD 1.1. (actietype 4), kunnen worden gesteund.

6. Sectorfiche nr. 6: Steun aan bedrijven op het vlak van duurzame stadslogistiek en mobiliteit

Ter herinnering: aangezien deze fiche als leidraad dient voor de acties die gevaloriseerd moeten worden in het kader van specifieke doelstelling 1.3. (steun aan kmo's), vormt ze geen diagnose van de mobiliteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, maar stelt ze een interventiekader voor om bedrijven te helpen bij het kiezen voor duurzame stadslogistiek en mobiliteit.

6.1. Strategische documenten die de sector omkaderen

- [Mobiliteitsdiagnose in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest - Welke evaluatie krijgt het Plan IRIS2, het vorige gewestelijke mobiliteitsplan?](#)
- [Strategie *Shifting economy* \(2022-2030\)](#)
- [Strategie Low Emission Mobility Brussels <https://leefmilieu.brussels/burgers/onze-acties/projecten-en-resultaten/strategie-low-emission-mobility-lez>](https://leefmilieu.brussels/burgers/onze-acties/projecten-en-resultaten/strategie-low-emission-mobility-lez)
- https://leefmilieu.brussels/sites/default/files/2022-09/BE_roadMap_NL_final_MD.pdf
- [Good Move-plan](#)
- [Nationaal Plan voor Herstel en Veerkracht](#)
- [Katern van het Kenniscentrum van de mobiliteit van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: Goederentransport en logistiek in Brussel: stand van zaken en vooruitzichten](#)

6.2. Duurzame stadslogistiek en mobiliteit

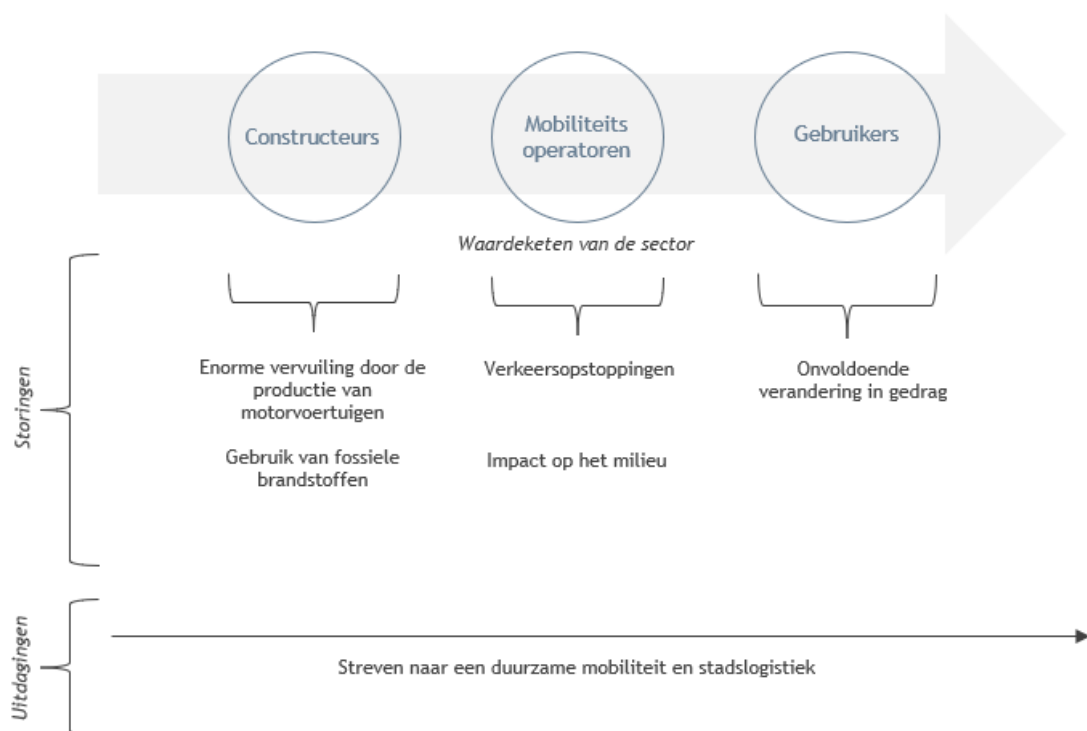
Om de analyse die voor deze aanpak werd uitgevoerd in de juiste context te plaatsen, herinneren we even aan enkele cijfers over mobiliteit en logistiek in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (met name opgetekend door Leefmilieu.Brussel), met gevolgen daarvan voor de mobiliteit en logistiek van de Brusselse bedrijven:

- Op weekdays rijden er in Brussel meer dan 370.000 auto's per dag, alleen voor woon-werkverplaatsingen. Bovenop dit verkeer komen er ook nog eens gemiddeld 16.000 vrachtwagens en 26.000 bestelwagens per dag⁶¹;
- De gemiddelde afstand die de Brusselaars afleggen, bedraagt 6 km. Maar 62% van de verplaatsingen zijn korter dan 5 km.

⁶¹ Momenteel vertegenwoordigt het goederenverkeer slechts rond de 17% van het verkeer, maar het is verantwoordelijk voor ongeveer 28% van de fijnstofuitstoot (PM 2,5), 34% van de stikstofoxide-uitstoot (NOx) en ongeveer 25% van de CO₂-uitstoot van het verkeer.

- 70% Van de openbare ruimte wordt momenteel voorbehouden voor auto's (verkeer en parkeren);
- De aankoop van brandstoffen voor vervoer is de afgelopen tien jaar met 11% gestegen (bijna een kwart van het energieverbruik van de Brusselaars);
- 94% Van het energieverbruik voor vervoer is toe te schrijven aan het wegverkeer, tegenover 6% voor treinen, trams en metro's en 0,1% voor het rivierverkeer. Vrachtwagens en bestelwagens zijn verantwoordelijk voor 25% van de uitstoot;
- Meer dan 50% van de Brusselaars verplaatst zich hoofdzakelijk met de auto;
- 64,51% van de wegvoertuigen rijdt op diesel, 35,17% op benzine en slechts 0,31% op LPG of andere energiebronnen;
- De goederenstromen in België zouden tussen 2010 en 2030 naar verwachting met 68% toenemen, terwijl het personenverkeer slechts met 20% zou toenemen;
- De logistiek in verband met de werking van de stad weegt zwaar op het milieu en de levenskwaliteit van de Brusselaars (met inbegrip van de 'last mile logistics').

6.3. Gevallen van marktfalen in de sector/benadering

In het licht van de waardeketen die hierboven wordt weergegeven, blijkt de markt op verschillende niveaus gebreken te vertonen (met het oog op het duurzamer maken van het vervoer op milieuvlak en het bevorderen van duurzame stadslogistiek):

Met betrekking tot de constructeurs en leveranciers van mobiliteits- en logistieke oplossingen: een van de grootste uitdagingen op het vlak van mobiliteit (met name van bedrijven) en logistiek berust op de vervoersindustrie en het gebruik van voertuigen. De problemen die worden veroorzaakt door het aantal verplaatsingen met gemotoriseerde voertuigen zijn nog steeds talrijk: luchtverontreiniging, bezetting van de stedelijke ruimte, massale productie van afval enz.

Momenteel zien we weliswaar een trend naar het gebruik van alternatieve brandstoffen voor de auto, maar deze laatste is nog altijd te aanwezig. Bovendien hebben de alternatieven voor gemotoriseerde voertuigen tot op heden voornamelijk betrekking op individuele verplaatsingen en niet op logistiek (en het goederenvervoer).

Met betrekking tot mobiliteitsoperatoren: de meeste grote steden zoals Brussel kampen nog steeds met verkeersopstoppingen. Deze behoren nog steeds tot de belangrijkste bronnen van luchtvervuiling (stikstofdioxiden, CO₂, PM10 of fijne deeltjes enz.) en de impact ervan op het milieu is rampzalig (opwarming van de aarde, luchtkwaliteit, lawaai, aantasting van het erfgoed, onveiligheid ...) ⁶².

Wat de gebruikers van mobiliteits- en logistieke oplossingen betreft: sinds enkele jaren zijn burgers en bedrijven in een logica gestapt waarbij multimodaal vervoer van personen en goederen wordt aangemoedigd. Dat is immers de enige oplossing om economische activiteiten en levenskwaliteit met elkaar te verzoenen, en dus ook om de duurzame ontwikkeling van onze regio te garanderen ⁶³.

Die gedragsverandering volstaat echter nog niet.

Deze tekortkomingen weerspiegelen de uitdaging waarmee de sector in Brussel wordt geconfronteerd: evolueren naar duurzame mobiliteit en stadslogistiek.

6.4. Investeringsbehoeften voor deze aanpak

De uitdagingen op het vlak van mobiliteit en duurzame stadslogistiek worden in het Gewestelijk Mobiliteitsplan 2020-2030 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest naar voren geschoven en kunnen als volgt worden opgesplitst:

- City Vision: de mobiliteit van personen en de bevoorrading van het gewest verzekeren ter ondersteuning van een duurzame ontwikkeling van het gewest:
 - Green: de milieueffecten van de mobiliteit verminderen (-35% broeikasgassen tegen 2030 in vergelijking met 2005);
 - Social: mobiliteitsoplossingen aanbieden die iedereen in staat stellen om zich op een efficiënte en aangename manier te verplaatsen (huishoudelijke uitgaven voor verplaatsingen verminderen van 12% (in 2015) tot 8% in 2030);
 - Pleasant: de mobiliteitsbehoeften verzoenen met een goede levenskwaliteit voor de inwoners (250 km verkeersluwe gebieden in 2030);
 - Safe: zorgen voor veilige en beveiligde mobiliteitspraktijken (visie van 0 doden en 0 zwaargewonden in verband met verplaatsingen in de gewestelijke openbare ruimte in 2030);
 - Efficient: mobiliteitsoplossingen ontwikkelen die de middelen optimaliseren;
 - Performant: mobiliteitsvormen ontwerpen die de socio-economische ontwikkeling van het gewest bevorderen;
 - Healthy: mobiliteitspraktijken bevorderen die de fysieke en de mentale gezondheid ten goede komen;
- Mobility Vision:
 - Invloed uitoefenen op de algemene vraag naar verplaatsingen;

⁶² Artikel over de mobiliteit in Brussel, beschikbaar op <https://leefmilieu.brussels/burgers/onze-acties/gewestelijke-plannen-en-beleid/mobiliteitsplannen-en-acties-om-de-luchtkwaliteit-te-verbeteren-en-vervuiling-te-beperken>

⁶³ Ibidem.

- De behoefte aan een eigen auto verminderen;
- De mobiliteitsdienstverlening versterken;
- Gestructureerde en doeltreffende transportnetten waarborgen;
- Initiatieven op het vlak van stedelijke distributie ondersteunen;
- Het parkeerbeleid en de gewestelijke visie op mobiliteit op elkaar afstemmen.

Om die doelstellingen te bereiken, werd een actieplan⁶⁴ opgesteld op basis van 6 grote assen, die hieronder worden voorgesteld:

Van die 6 prioritaire actietypes kunnen er 4 worden geïdentificeerd als relevant in het kader van investeringen door EFRO, en dan meer bepaald: 1) Good Neighbourhood, 2) Good Services, 3) Good Choice et 4) Good Knowledge.

Rekening houdend met de bovenvermelde te bereiken doelstellingen en om tot een duurzame mobiliteit en stadslogistiek te komen, worden verschillende actielijnen genoemd, waaronder:

Wat de constructeurs en de leveranciers van logistieke en mobiliteitsoplossingen betreft: met het oog op een duurzamere logistiek en mobiliteit wijst het Gewestelijk Mobiliteitsplan 2020-2030 op het niveau van Good Choice, op meerdere mogelijke oplossingen:

- Geleidelijke uitfasering van verbrandingsmotoren tegen 2030 (diesel) en 2035 (benzine) en anticipatie op de komst van voertuigen met een alternatieve aandrijving. De openbaar toegankelijke oplaadinfrastructuur uitbreiden;
- Ondernemingen aanmoedigen om hun bestellingen en leveringen te rationaliseren om op die manier de goederenstroom te verminderen;
- De logistieke praktijken in de bouwsector veranderen door het gebruik van waterwegen of de herinvoering van materialen in de kringloopeconomie aan te moedigen.

Naast de acties die in het Good Move-plan zijn opgenomen, zouden een aantal belangrijke prioriteiten voor de verbetering van de mobiliteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest enerzijds zeer goed

⁶⁴ Gewestelijk Mobiliteitsplan voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor 2020-2030.

kunnen overeenstemmen met het actieterrain van het EFRO en anderzijds kunnen passen in de visie van het Good Move-plan:

- Kennis en vernieuwing, bijvoorbeeld steun aan kmo's of aan vernieuwende praktijken (inzake modale shift, de inperking van het aantal afgelegde km's of motor shift);
- Bedrijven die alternatieve vervoerswijzen opzetten voor de klassieke wagen stimuleren en aanmoedigen;
- Bedrijven stimuleren en aanmoedigen om mobiliteitsoplossingen zonder rechtstreekse uitstoot te gebruiken.

Wat de ondersteuning van investeringen betreft, zouden bepaalde initiatieven kunnen worden ondersteund door SD 1.3. van het EFRO-programma (actietype 2), waarbij erop wordt toegezien dat deze investeringen de daadwerkelijke oprichting van bedrijven mogelijk maken, de werkgelegenheid in bestaande bedrijven ontwikkelen of de ecologische transitie ervan bevorderen. Deze benadering van duurzame logistiek kan met name worden ondersteund door fysieke investeringen te ondersteunen die bijdragen aan intermodaliteit en het mogelijk maken om de goederenstroom te coördineren en de congestie en vervuiling in verband met het vervoer te beperken.

Dergelijke investeringen zullen worden gedaan in het kader van projecten die ten goede komen aan een veelheid van economische actoren en daarom moet een logica van mutualisering worden aangemoedigd;

Merk op dat, om een antwoord te bieden op de uitdaging van de mobiliteit, "efficiënte en duurzame stadsstromen voor een inclusief beheer van de stedelijke ruimte" een van de strategische innovatiegebieden van het gewestelijke innovatieplan 2021-2027 is. Als zodanig zouden projecten in verband met mobiliteitsinnovatie kunnen worden ondersteund in het kader van verschillende oproepen tot het indienen van projecten voor de specifieke doelstelling 1.1. van het EFRO-programma.

En dat het programma ook overheidsdiensten zou kunnen ondersteunen bij de ontwikkeling van digitale diensten, producten en processen in verband met mobiliteit (Mobility as a Service) en duurzame stadslogistiek in het kader van SD 1.2.

Wat de mobiliteitsoperatoren betreft: om de mobiliteitsoperatoren ertoe aan te zetten de doelstellingen van het Gewestelijk Mobiliteitsplan 2020-2030 en bijgevolg duurzame mobiliteit en logistiek na te streven, worden in het plan verscheidene maatregelen voorgesteld, onder meer:

- Met betrekking tot Good Neighbourhood:
 - De wijken moeten verkeersluw worden gemaakt en het doorgaand verkeer moet worden ontmoedigd, en de kwaliteit van het gebruik van de openbare ruimte moet worden verbeterd;
 - Optimalisatie van de leveringen;
 - Renovatie van de grote emblematische ruimten;
- Met betrekking tot Good Service:
 - Inrichting van een internationaal busstation;
 - Inrichting van stations en overstappunten;
 - Versterking en creëren van logistieke knooppunten;

- De dienstverlening in verband met fietsen uitbreiden tot e-steps⁶⁵.

Er mag dan wel een link bestaan tussen de algemene ontwikkeling van de mobiliteitsoperatoren en de economische ontwikkeling van kmo's, maar die blijft vrij indirect (die ontwikkelingen dragen bij aan de mobiliteit in het algemeen en niet specifiek aan de behoeften van bedrijven). Andere beleidsinitiatieven pakken de algemene mobiliteitsproblematiek in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan, met name het verkeer in het algemeen, of zetten in op duurzame ruimtelijke ordening en infrastructuur, wijk- en stationsontwikkeling, enz.

De tussenkomst van het EFRO valt daarentegen te overwegen voor de ontwikkeling van de logistieke pijlers, waarbij de impact van een dergelijke investering rechtstreeks in verband gebracht kan worden met de Brusselse kmo's. Een investering ten voordele van een dergelijke pijler (die de oprichting van kmo's, de tewerkstelling of milieuduurzaamheid bij kmo's beogen) kan ondersteund worden (actiotype 2 van SD 1.3, namelijk de investering in of het herbergen van kmo's en de begeleiding van kmo's).

Wat de gebruikers van logistieke en mobiliteitsoplossingen betreft: om tot milieuvriendelijke mobiliteit te komen, stelt Brussel Mobiliteit verschillende relevante acties voor:

- Bevorderen van actieve en milieuvriendelijke mobiliteit, gebaseerd op actieve verplaatsingswijzen (wandelen, fietsen enz.) en die het gebruik van niet-duurzame mobiliteits- of logistieke oplossingen beperkt;
- Op dezelfde manier als de vorige actie, aanmoedigen en ondersteunen van de ontwikkeling van autodeelsystemen;
- Ondersteunen van het creëren van parkeerplaatsen daarvoor op het perceel, voor taxi's, voor PBM's, terminals voor deelvoertuigen, terminals voor elektrische auto's enz.

Algemeen gesteld moet steun worden verleend aan alle acties die leiden tot een verandering van het gedrag van de gebruikers. Ondersteuning voor de verbetering van de dienstverlening zal de gebruikers zeker helpen om naar alternatieven voor de auto over te stappen.

Het bevorderen van alternatieve vervoerswijzen, vervoerswijzen die gedeeld worden of die geen rechtstreekse uitstoot hebben, kan ook worden ondersteund door initiatieven om bedrijven in de mobiliteitssector of bedrijven in andere sectoren te begeleiden naar het gebruik van duurzame mobiliteit en logistiek (actiotype 1 van SD 1.3.), met het oog op ecologische omschakeling, het scheppen van banen of kmo's.

Daarnaast zal het programma geïndividualiseerde investeringen kunnen ondersteunen die beantwoorden aan de behoeften van specifieke ondernemingen op dit gebied, maar via financiële producten die gericht zijn op zko's (maar ook ondernemingen uit de sociale en coöperatieve economie). Deze producten zullen echter worden aangeboden door een door het Gewest aangewezen tussenpersoon (en zullen dus niet in het kader van een EFRO-project worden ontwikkeld).

⁶⁵ De uitbreiding van dergelijke diensten (tegen de achtergrond van EFRO-steun) moet echter gericht zijn op bedrijven en de problematiek in verband met parkeren en het beheer van de voertuigenvloot in aanmerking nemen.

Als conclusie: kunnen we stellen dat mobiliteit een uitdaging is die ook in 2030 centraal zal staan in de discussies. Het is daarom van essentieel belang om de ontwikkeling en de uitwisseling van kennis over dit onderwerp te bevorderen en innovatie aan te moedigen om de vooruitgang op het vlak van duurzame mobiliteit voort te zetten.

7. Sectorfiche nr. 7: Sociale economie (SE)

7.1. Documenten die de sector omkaderen

Politieke strategieën en wetgevend kader:

- [Actieplan voor de sociale economie van de Europese Commissie](#)
- [Gewestelijke strategie voor economische transitie *Shifting Economy*](#). Zie hoofdstuk met betrekking tot het sociale en democratische ondernemerschap [Ordonnantie van 23 juli 2018 met betrekking tot de erkenning en de ondersteuning van de sociale ondernemingen](#)

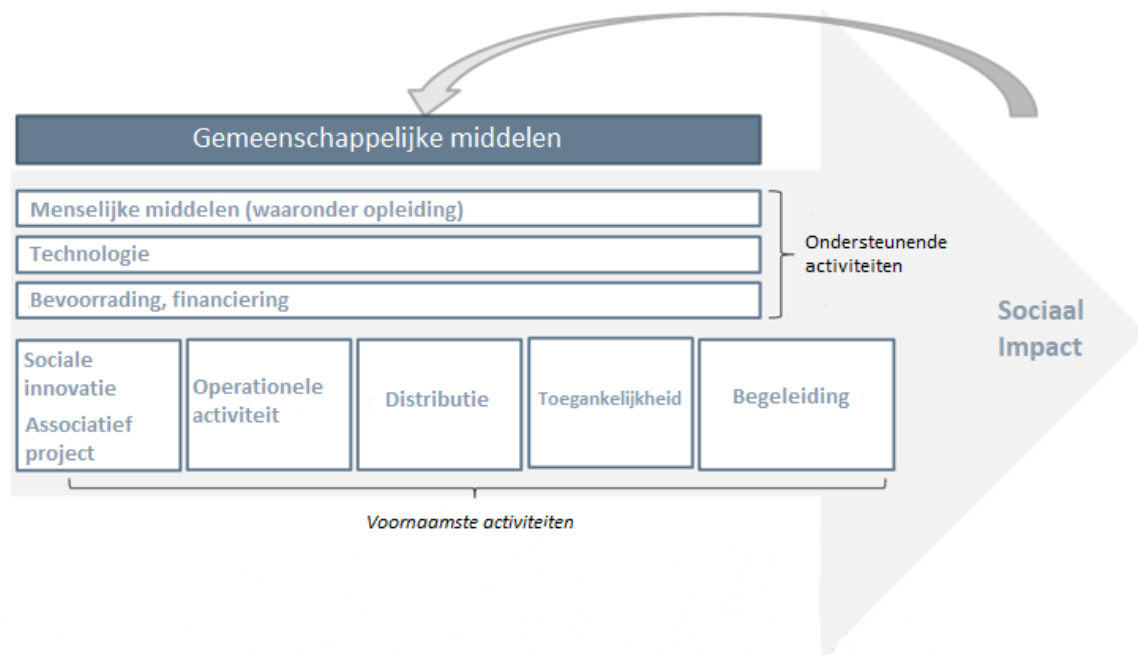
Document statistieken en studies:

- [Stand van zaken van de sociale economie 2021](#)
- Website EconomieSociale.be: adresboek en bronnen over de Waalse en Brusselse sociale economie

Kernspelers die de sociale economie ondersteunen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest:

- Brussel Economie en Werkgelegenheid - Met name belast met de ondersteuning van sociale ondernemingen
- Hub.brussels - Agentschap voor Bedrijfsondersteuning, met name belast met het sociale ondernemerschap in Brussel
- Innoviris, voor de ondersteuning van sociale vernieuwing
- Finance&invest.brussels, en in het bijzonder de filière Brusoc NV, die meerdere financiële producten (lening en kapitaal) aanbiedt aan sociale ondernemingen.
- Coopcity, begeleidingscentrum voor sociaal en coöperatief ondernemerschap
- Adviesagentschappen inzake sociale economie, die de bedrijven en structuren uit de sociale economie begeleiden: FEBISP, Tracé, SAW-B, Febecoop, Crédal
- ConcertES: confederatie van organisaties uit de sociale economie in het Waals Gewest en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

7.2. De sector van de sociale economie

De sociale economie omvat "economische activiteiten die goederen of diensten produceren, uitgevoerd door ondernemingen met een sociaal oogmerk, voornamelijk coöperaties, verenigingen, onderlinge maatschappijen of stichtingen, waarbij het sociale of maatschappelijke doel van het algemeen welzijn aan de basis ligt van de commerciële activiteit"⁶⁶. Sociale en democratische ondernemingen, gedefinieerd door de ordonnantie van 23 juli 2018 betreffende de erkenning en ondersteuning van sociale ondernemingen, voldoen positief en cumulatief aan de volgende principes⁶⁷:

- De uitvoering van een economisch project;
- Het nastreven van een sociaal doel;
- De uitoefening van democratisch bestuur.

Om de uitgevoerde analyse in de juiste context te plaatsen, volgen hier enkele opmerkingen over de sociale economie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest⁶⁸:

- Gediversifieerde activiteiten: de sociale economie betreft zeer uiteenlopende en gediversifieerde actieterreinen. In Brussel zijn 5.050 organisaties van de sociale economie gevestigd, die goederen en diensten produceren in alle actieterreinen⁶⁹;
- Een duurzaam economisch model: ondernemingen in de sociale economie groeien gestaag. In 2021 werden 5.050 ondernemingen in de sociale economie geteld. In de periode van 2017 tot 2021 groeide dit aantal met 7,5%;

⁶⁶ *Shifting Economy-strategie (2022-2030)*, p. 68.

⁶⁷ *Shifting Economy-strategie (2022-2030)*, p. 68.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Shifting Economy-strategie (2022-2030)*, p. 68.

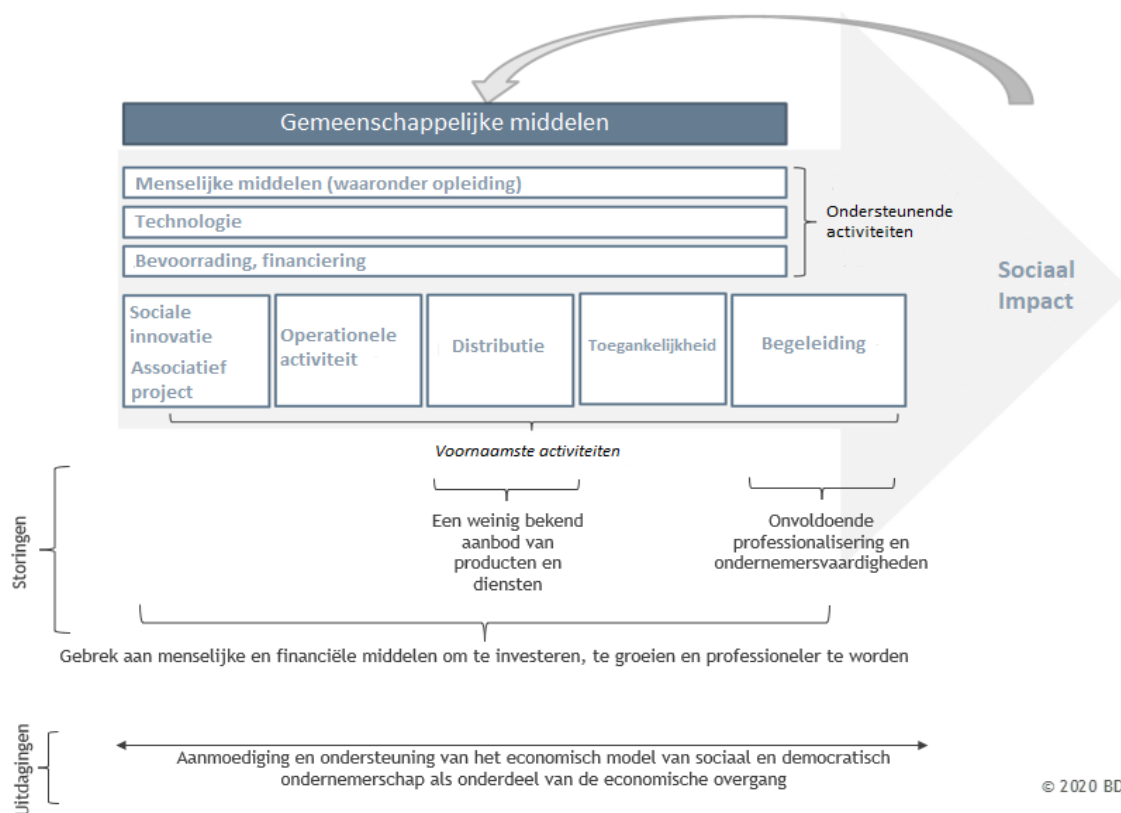
- Een schepper van banen: de ondernemingen in de sociale economie waren in 2018 goed voor 12,4% van de werkgelegenheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest⁷⁰. Tussen 2017 en 2021 steeg het aantal banen in de sociale economie in Brussel met 11,7%;

Een van de punten die met betrekking tot de sociale economie kunnen worden benadrukt, is vooral het doel dat zij nastreeft. De reden van bestaan van ondernemingen in de sociale economie is immers reageren op grote maatschappelijke uitdagingen. Zij spelen dan ook een belangrijke rol bij het verminderen van de ecologische voetafdruk van de economie. Zo speelt de sociale economie een hoofdrol in **de economische transitie van het gewest**, “d.w.z. de geleidelijke transformatie van economische activiteiten om bij te dragen aan mondiale sociale en ecologische uitdagingen”⁷¹.

Zo denken we bijvoorbeeld aan het milieu en gerelateerde klimaatkwesities, mobiliteit, de circulaire economie, sociaal-professionele integratie enz. Die verschillende thema’s worden benadrukt en ondersteund in het kader van het Nationaal plan voor herstel en veerkracht. In dat kader is de sociale economie een bevoorrechte marktspeeler die de nodige steun moet krijgen om de verwachte resultaten te kunnen bereiken, door innovatieve antwoorden te bieden die leiden tot een echte sociale impact.

7.3. Gevallen van marktfalen in de sector

In het licht van de hierboven weergegeven waardeketen kunnen op verschillende niveaus voorbeelden van marktfalen worden vastgesteld:

⁷⁰ Shifting Economy-strategie (2022-2030), p. 68.

⁷¹ Shifting Economy-strategie (2022-2030), p. 69.

Op het vlak van de begeleiding: zoals blijkt uit de Shifting Economy-strategie worden “veel structuren gecreëerd door collectieven van burgers die geanimeerd en gepassioneerd zijn over de ontwikkeling van een bepaalde activiteit en het bereiken van een specifieke sociale / maatschappelijke impact en niet door professionals in ondernemerschap of management”⁷². In deze context lijkt begeleiding van (kandidaat-)ondernemers in deze sector dan ook onmisbaar (om hun voortbestaan en de verdere ontwikkeling van hun activiteiten te verzekeren).

Op het vlak van de zichtbaarheid van het aanbod: uit een peiling die in juli 2020 door ConcertES werd uitgevoerd, blijkt dat “de meeste Belgische burgers, maar ook ondernemingen en administraties, niet goed op de hoogte zijn van de sociale economie of de [sociale en democratische ondernemingen] (SDO's)”⁷³. Een recentere peiling suggereert dat de situatie positief evolueert, en benadrukt daarbij in het bijzonder dat de toename van deze kennis zou bijdragen tot een toegenomen verbruik van producten uit de sociale economie.

Op het vlak van financiering: de Shifting Economy-strategie stelt dat de Brusselse sociale en democratische ondernemingen hun economisch en bestuursmodel in stand moeten kunnen houden om hun goederen- en dienstenaanbod te stimuleren. Zo kunnen ze in een tweede fase een grotere schaal bereiken en hun knowhow verspreiden naar andere SDO's⁷⁴.

Met betrekking tot netwerken en projecten: sociale en democratische ondernemingen beschikken meestal niet over de nodige menselijke en financiële middelen om te investeren in een beleid van professionalisering van de onderneming of schaalvergroting. Er werd ook vastgesteld dat SDO's ondervertegenwoordigd zijn in activiteitensectoren die aanzienlijke initiële investeringen vereisen⁷⁵. Om deze uitdagingen aan te gaan, lijkt het van essentieel belang om cocreatie- en mutualiseringsprocessen tussen SDO's te vergemakkelijken en te bevorderen⁷⁶.

Die tekortkomingen weerspiegelen de uitdaging waarvoor de sector in Brussel staat: het economisch model van sociaal en democratisch ondernemerschap, dat deel uitmaakt van de economische overgang van Brussel, aanmoedigen en ondersteunen.

7.4. Investeringsbehoeften in de sector

Algemene opmerking: de ‘ondernemingen’ of ‘kmo’s’ die in de vorm van een vzw zijn georganiseerd, kunnen ook eindbegunstigden zijn van door het EFRO ondersteunde projecten.

Om tot een steeds socialere economie te komen, worden verschillende pistes genoemd, waaronder:

Op het vlak van ondersteuning van begeleidende structuren voor sociale ondernemingen: De begeleidingsstructuren, die als doel hebben om sociaal ondernemerschap te ondersteunen, zijn

⁷² *Shifting Economy-strategie (2022-2030)*, p. 72.

⁷³ *Shifting Economy-strategie (2022-2030)*, p. 69.

⁷⁴ *Shifting Economy-strategie (2022-2030)*, p. 70.

⁷⁵ *Shifting Economy-strategie (2022-2030)*, p. 72.

⁷⁶ *Shifting Economy-strategie (2022-2030)*, p. 72.

belangrijke spelers in de sector en de ondersteuning ervan zal zeker bijdragen tot het creëren van toegevoegde waarde. Zoals de Shifting Economy-strategie onderstreept, is het “noodzakelijk om SDO-managementteams te voorzien van instrumenten, ondersteuning en opleiding om de oprichting van nieuwe ondernemingen, de opschaling van bestaande ondernemingen en de totstandbrenging van democratisch bestuur te vergemakkelijken”⁷⁷. De strategie stelt meerdere acties voor om dit te bereiken:

- De sociale ondernemingen begeleiden in al hun levenscycli.
- “Meer middelen toewijzen aan opleidingsprogramma's, starterscentra en intermediairs die op maat gesneden bijstand voor capaciteitsopbouw verlenen aan sociale ondernemingen, wat nodig is om hun managementvaardigheden te versterken en hun financiële duurzaamheid te bevorderen”⁷⁸.

De begeleiding van ondernemingen van de sociale economie wordt beoogd door actie 1 van SD 1.3. Een dergelijke steun moet leiden tot de oprichting van nieuwe ondernemingen, de ontwikkeling van werkgelegenheid binnen bestaande ondernemingen of de oriëntatie van ondernemingsactiviteiten op duurzaamheid. Alle ondersteunde ondernemingen moeten (of zouden moeten zijn) "ondernemingen die opereren in het kader van sociaal en democratisch ondernemerschap, een expliciet sociaal doel nastreven, gericht op het algemeen belang, dat tot uiting moet komen in hun rechtsstatus en een aanzienlijk deel van hun winst moet aan dit doel worden besteed". Merk op dat SD 1.3. daarentegen geen betrekking heeft op de opleiding van het personeel (die afhangen van andere, al dan niet Europese, programma's en financieringen) van die structuren.

Ook investeringsprojecten of de opvang van kmo's (actiotype 2. van SD 1.3. van het EFRO-programma) zouden kunnen gunstig zijn voor dergelijke ondernemingen, met name door uitwisselingen, bundeling en samenwerking tussen ondernemingen aan te moedigen. De beschikbaarheid van aan de activiteiten aangepaste ruimten kan worden ondersteund om nieuwe structuren onder te brengen of om de groeifasen van de producerende bedrijven te bevorderen en sommige van de aanwezige voorzieningen kunnen ook de veerkracht van deze activiteiten vergroten. De ruimten en de uitrustingen kunnen worden gedeeld of geïndividualiseerd naar gelang van de specifieke kenmerken van de beoogde activiteiten. Dergelijke investeringen zullen worden gedaan in het kader van projecten die ten goede komen aan een veelheid van economische actoren en daarom moet een logica van mutualisering worden aangemoedigd;

We wijzen er ten slotte ook op dat projecten die gericht zijn op echte sociale innovatie in het kader van SD 1.1. (actiotype 3) kunnen worden gesteund. Sociale vernieuwing wordt omschreven als het feit een nieuw en vernieuwend antwoord te bieden op sociale kwesties, uitdagingen of behoeften die opduiken of onvoldoende worden ingelost, door bij de uitwerking ervan de spelers van het grondgebied te betrekken en te doen meewerken, met name de begunstigten, klanten, openbare diensten, operatoren, gebruikers, burgers, ...

⁷⁷ *Shifting Economy-strategie (2022-2030)*, p. 72.

⁷⁸ *Nationaal plan voor herstel en veerkracht*

Op het vlak van de zichtbaarheid van het aanbod: financiële steun kan worden gebruikt om de sociale economie zichtbaarder te maken, bewustmakingsevenementen te organiseren, de ondersteuning en begeleiding van sociale ondernemingen verder te ontwikkelen of het aantal begunstigden te vergroten. Het komt er ook op aan om deze ondernemingen op langere termijn te begeleiden door gebruik te maken van de ervaring van elke onderneming. De Shifting Economy-strategie stelt een reeks maatregelen voor om de vraag te stimuleren door sociale en democratische ondernemingen te bevorderen:

- Organisatie van algemene en gerichte communicatiecampagnes;
- Bevordering van de sociale economie in Brussel via de 1819;
- Productie en verspreiding van promotiemateriaal over de SDO's;
- Bevordering van de Brusselse SDO's via een speciale prijs.

Het gaat er dus om de open informatie over de sociale economie en sociale ondernemingen aanzienlijk en voortdurend uit te breiden en de ecosystemen wereldwijd te ondersteunen⁷⁹.

Hoewel ze relevant zijn, lijkt de concrete uitvoering van deze acties in het kader van het EFRO complex (aangezien ze in principe geen meetbare resultaten zullen opleveren in termen van oprichting van ondernemingen, werkgelegenheid of ecologische transitie).

Op het vlak van de vermeerdering van de financieringsmogelijkheden: er kan ook meer steun worden verleend door meer financiering voor de sector te voorzien. We hebben namelijk vastgesteld welk potentieel de sector heeft in termen van herstel voor het Gewest en in termen van het aangaan van de huidige maatschappelijke uitdagingen. Er bestaan al financieringsmogelijkheden in de drie essentiële gewestelijke financieringsstructuren, namelijk: Brussel Economie en Werkgelegenheid, Finance&Invest.brussels en Innoviris. De Shifting Economy-strategie stelt voor om deze bestaande instrumenten aan bijkomende acties te koppelen, en dan meer bepaald:

- Financiering van de ontwikkeling van de coöperaties via de CoopUS-regeling;
- De middelen versterken van Brusoc, dochteronderneming van finance&invest.brussels, die de gewestelijke instelling voor de bevordering van de economie is in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest;
- De projectoproep voor sociale en democratische ondernemingen bestendigen en de banden met inschakelingsspelers versterken.

Dit kan ook gebeuren door het creëren van fondsen die beter zijn afgestemd op sociale ondernemingen. Meer middelen beschikbaar stellen voor een dergelijke aanpak kan dus positieve gevolgen hebben voor de duurzame ontwikkeling van het gewest op lange termijn.

Zo moet zeker bijzondere aandacht worden besteed aan het doel van de sociale onderneming, maar ook aan de levensvatbaarheid van het project, om ervoor te zorgen dat de financiering achteraf een reëel effect heeft. Ook het innoverende karakter van een project kan worden beloond.

Wat de financiering en ontwikkeling van coöperaties en projectoproepen betreft, zal het programma de economische actoren van de sector ondersteunen via een financieel product dat specifiek bestemd is voor ondernemingen van de sociale en de coöperatieve economie. Dit product zal echter worden

⁷⁹ Nationaal plan voor herstel en veerkracht

aangeboden door een door het Gewest aangewezen tussenpersoon (en zal dus niet in het kader van een EFRO-project worden ontwikkeld).

Met betrekking tot netwerken en projecten: de Shifting Economy-strategie wijst op het belang om SDO's te overtuigen "van de meerwaarde van communicatie over [hun waarden] en hen de mogelijkheid te bieden om dit te doen. Zo kan een beweging – een community – ontstaan waarin alle ondernemingen die deze waarden onderschrijven vrijwillig kunnen participeren"⁸⁰. Hiertoe kunnen verschillende acties worden aangemoedigd.

- Partnerschappen tussen SDO's bevorderen om hun communicatiebeleid te verbeteren;
- Een forum voor sociaal ondernemerschap organiseren, waar 'best practices' kunnen worden uitgewisseld;
- De actieve deelname van sociale ondernemers aan een of meer netwerken aanmoedigen.

Hoewel ze relevant zijn, lijkt de concrete uitvoering van deze acties in het kader van het EFRO weer complex (aangezien ze in principe geen meetbare resultaten zullen opleveren in termen van oprichting van ondernemingen, werkgelegenheid of ecologische transitie).

⁸⁰ *Shifting Economy-strategie (2022-2030)*, p. 70.

8. Sectorfiche nr. 8: Digitaal ecosysteem, digitalisering en technologie-economie

8.1. Strategische documenten die de sector omkaderen

- [The Smart City, gebaseerd op de DESI-index van de EU, legt de prioritaire trajecten vast](#)
- [Gewestelijk Innovatieplan, Strategie van Intelligente Specialisatie \(2021-2027\)](#)
- [Strategie *Shifting economy* \(2022-2030\)](#)
- [Strategie Go4Brussels 2030. Brussel op weg zetten naar een omschakeling op economisch, sociaal en milieuvlak.](#)

8.2. De digitale sector in Brussel

Sinds 2017 voert het Brussels Gewest een ambitieus beleid voor de ontwikkeling van het Brusselse digitale ecosysteem. De digitale technologie is een baanbrekende wetenschappelijke, technische en economische activiteitensector, maar is ook een bron van uitsluiting en sociaaleconomische verschillen. Het is dan ook de taak van de overheid om de materiële voorwaarden te scheppen die nodig zijn voor de ontwikkeling van dit ecosysteem en er tegelijk voor te zorgen dat de verschillen tussen de actoren tot een minimum worden beperkt. Dat is de reden waarom de Brusselse regering zich er in de Strategie Go4Brussels toe heeft verbonden om een "ambitieuze, transversaal en inclusief beleid inzake digitale transitie" te voeren⁸¹.

De digitale transitie, de kern van de problematiek, is nauw verbonden met de doelstellingen van de klimaattransitie, omdat zij een van de hefboomen is om deze doelstelling te bereiken⁸². Digitale instrumenten, in hun verschillende vormen, kunnen immers "ten dienste worden gesteld van de transitie om de impact van het klimaat- en milieubeleid te versnellen en te optimaliseren"⁸³.

Ten slotte werd deze sector in het Gewestelijk Innovatieplan ook geïdentificeerd als een strategisch innovatiedomein⁸⁴. De sector is ook een transversale as van de investeringsstrategie van finance&invest.brussels⁸⁵.

⁸¹ Strategie Go4Brussels 2030, p.39.

⁸² Shifting Economy-strategie, p. 95

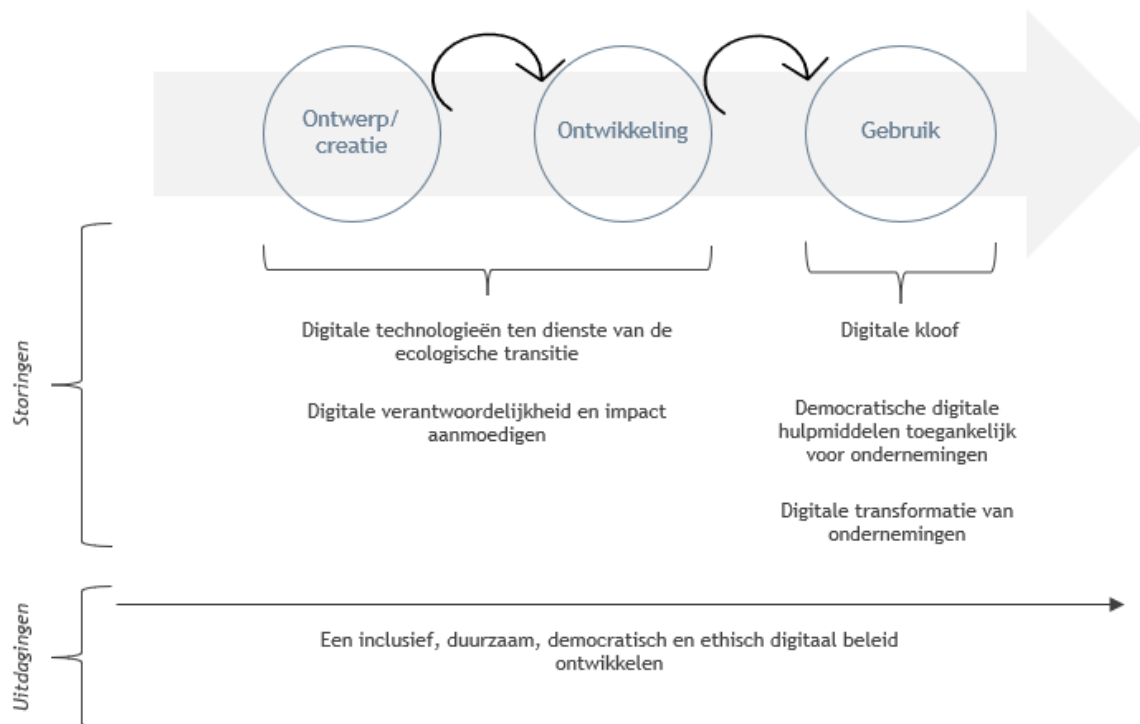
⁸³ Shifting Economy-strategie, p. 95

⁸⁴ Shifting Economy-strategie, p. 99.

⁸⁵ Shifting Economy-strategie, p. 99.

8.3. Gevallen van marktfalen in de sector

In het licht van de hierboven weergegeven waardeketen kunnen op verschillende niveaus voorbeelden van marktfalen worden vastgesteld:

Op het vlak van ontwerp/creatie en ontwikkeling: dit eerste luik heeft specifiek betrekking op ondernemingen in de ICT-sector in Brussel, d.w.z. “ondernemingen die de digitale oplossingen produceren die door andere ondernemingen, overheden en burgers worden gebruikt”⁸⁶. Zoals dit in de Shifting Economy-strategie wordt onderstreept, hebben deze ondernemingen een belangrijke rol te spelen in de economische transitie. Het lijkt dan ook belangrijk eraan te herinneren dat de faciliterende rol die deze sector speelt ten opzichte van de economische omschakeling, zonder een ontbrekende schakel te vormen in de sectorale waardeketen, verantwoordt dat *die* ondernemingen in staat stellen te voldoen aan de behoeften van de *andere* economische sectoren dan ook een antwoord biedt op de gebreken die in die sectoren zijn vastgesteld.

Op het vlak van gebruik: in dit tweede deel identificeert de Shifting Economy-strategie twee krachtlijnen die als noodzakelijk worden beschouwd om vooruitgang te boeken op het vlak van digitalisering:

- De digitalisering van bedrijven. Zoals de *Shifting Economy*-strategie benadrukt, vereist het benutten van de economische kansen geboden door de digitalisering van bedrijven het volgende: “Ondernemingen, en met name zko’s en kmo’s, hebben ondersteuning nodig om hun behoeften te identificeren, oplossingen te implementeren en te trainen in digitale hulpmiddelen”⁸⁷. Het is daarom belangrijk om:

⁸⁶ *Shifting Economy-strategie*, p. 99.

⁸⁷ *Shifting Economy-strategie*, p. 102

- De behoeften aan instrumenten en individuele en collectieve ondersteuning voor Brusselse zko's en kmo's duidelijk te identificeren, zodat zij hun digitale transformatie kunnen uitvoeren⁸⁸;
 - Ondernemingen aan te moedigen om te digitaliseren;
 - Te werken aan de toegankelijkheid van de digitalisering voor de Brusselse ondernemingen;
 - De ondernemingen te ondersteunen die al een hoog digitaal maturiteitsniveau hebben bereikt.
- Inclusieve digitale technologie. In dit verband is het van belang om acties te ontwikkelen "acties die economische actoren ondersteunen die het verst van digitaal verwijderd zijn (zko's zoals bakkers, lokale schoenenmakers, speelgoedwinkels, snackbars) of doelgroepen die obstakels tegenkomen om ondernemende projecten te lanceren of te ontwikkelen (jongeren, vrouwen, gemarginaliseerde groepen, mensen met een handicap)"⁸⁹.

Deze tekortkomingen weerspiegelen de uitdaging waarmee de sector in Brussel wordt geconfronteerd: een inclusief, duurzaam, democratisch en ethisch digitaal beleid uitwerken.

8.4. Investeringsbehoeften in de sector

Om te komen tot een inclusief, duurzaam, democratisch en ethisch digitaal ecosysteem worden in de regionale strategische documenten verschillende actielijnen genoemd. We belichten hier enkele relevante voorstellen in het kader van het EFRO:

Op het vlak van ontwerp/creatie en ontwikkeling: het komt er vooral op aan om de creatie van nieuwe projecten te motiveren en bestaande projecten te ondersteunen, vooral die met een positieve ecologische en sociale impact⁹⁰. Merk op dat de ICT-sector zich in Brussel reeds onderscheidt door zijn rijkdom aan bijzonder innoverende initiatieven die verankerd zijn in de economische transitie. Om de ICT-sector aan te moedigen en te ondersteunen, stelt de GSET een reeks acties voor, waaronder⁹¹:

- Financiering van digitale actoren. Er bestaan heel wat financieringsmiddelen voor de digitale actoren in Brussel; de GSET onderstreept dat deze tools "moeten op elkaar worden afgestemd om een echte financieringsketen te vormen, zodat digitale bedrijven de economische kansen van digitalisering en innovatie kunnen grijpen binnen een verantwoorde digitale aanpak"⁹².
- ICT-spelers ondersteunen via bestaande instrumenten (Greenlab, Irisphere, Circlemade enz.) maar ook via het innovatietraject (*innovation journey*);
- Digitale ondernemingen ondersteunen bij de beoordeling van hun sociale en milieu-impact en hen begeleiden bij hun verantwoorde en impactvolle digitale aanpak (door geleidelijk een overgangsgedrag op te nemen, waarbij een verantwoorde en impactvolle digitale aanpak wordt gevolgd);

⁸⁸ *Shifting Economy-strategie*, p. 99.

⁸⁹ *Shifting Economy-strategie*, p. 97.

⁹⁰ *Shifting Economy-strategie*, p. 102.

⁹¹ *Shifting Economy-strategie*, p. 100-102.

⁹² *Shifting Economy-strategie*, p. 102.

- Diversiteit binnen de sector aanmoedigen en ondersteunen. Vrouwen lijken minder aanwezig te zijn in de ICT-sector, zodat het van essentieel belang is om specifieke acties op te zetten om hen aan te moedigen in de sector te investeren.

De bovengenoemde steunprojecten zouden kunnen worden ontwikkeld in het kader van actietype 1 van SD 3. (ondersteuning van kmo's) van het EFRO-programma. Dergelijke projecten moeten er echter voor zorgen dat zij leiden tot de daadwerkelijke oprichting van bedrijven, de ontwikkeling van de werkgelegenheid binnen bestaande bedrijven in de sector of een aanwijsbare ecologische transitie binnen deze bedrijven.

Investerings (of zelfs huisvesting) die beantwoorden aan de behoeften van de sector kunnen worden gedragen door projecten die worden gesteund in het kader van actietype 2 van de SD 1.3, op voorwaarde dat zij ten goede komen aan een pluraliteit van economische actoren (in een logica van mutualisering) en nieuwe ondernemingen, banen in ondernemingen van de sector of een transitie naar hun duurzaamheid creëren.

Daarnaast zal het programma geïndividualiseerde investeringen kunnen ondersteunen die beantwoorden aan de behoeften van specifieke ondernemingen op dit gebied, maar via financiële producten die gericht zijn op zko's (maar ook ondernemingen van de sociale en coöperatieve economie). Deze producten zullen echter worden aangeboden door een door het Gewest aangewezen tussenpersoon (en zullen dus niet in het kader van een EFRO-project worden ontwikkeld).

Merk ten slotte op dat, aangezien geavanceerde digitale technologieën en diensten als een strategisch innovatiegebied worden beschouwd (een transversaal gebied dat als een sleutelfactor in het regionale innovatieplan wordt beschouwd), innovatieprojecten zouden kunnen worden voorgesteld in het kader van meerdere projectoproepen van SD 1.1.

Op het vlak van het gebruik: hierbij is het vooral de bedoeling om financiële steun te verlenen en om verantwoorde digitalisering bij zko's en kmo's te begeleiden. Daartoe stelt de Shifting Economy-strategie een reeks acties voor, waaronder⁹³:

- Begeleidingstrajecten uitstippelen op basis van de digitale maturiteit van de onderneming;
- Expertisecentra in Brussel ontwikkelen voor bedrijven die een geavanceerd digitaal project willen opzetten waarvoor expertise nodig is;
- De projectoproep 'Digitale en economische overgang' voortzetten om verantwoorde steunprojecten voor digitalisering en innovatieve digitale projecten te ondersteunen;

Met betrekking tot digitale inclusie lijkt het essentieel om alle burgers bij de digitale transitie te ondersteunen⁹⁴. De inclusie van doelgroepen die digitaal uitgesloten zijn, kan worden bevorderd door financiering van verenigingen op het terrein die verantwoordelijk zijn voor de duurzaamheid van openbare digitale ruimten of opleidingen in het basisgebruik van digitale instrumenten.

⁹³ *Shifting Economy-strategie*, p. 100-102.

⁹⁴ *Strategie Go4Brussels*, p.41.

Gezien de logica van de specialisatie van de middelen kan steun voor de vraag niet worden ondersteund in het kader van SD 1.3.

De digitaliseringsbehoeften van overheidsinstanties kunnen wel worden ondersteund in het kader van SD 1.2. (actietype 1.).

Actietype 2. van SD 1.2. zal het mogelijk maken projecten te ondersteunen om burgers naar digitale technologie te begeleiden, hetgeen nodig is voor een ambitieus digitaal transitieproces (met name de Smart City) en waardoor het toepassingsgebied van deze innovaties kan worden uitgebreid.